

ЗВІТ
про стратегічну екологічну
оцінку проєкту постанови
Кабінету Міністрів України
«Про внесення змін до
Державної цільової програми
відновлення та розбудови миру
в східних регіонах України»

ЗМІСТ

Вступ	3
I. Зміст та основні цілі документа державного планування	4
II. Характеристика поточного стану довкілля Донецької та Луганської областей	9
III. Основні екологічні проблеми, що стосуються документа державного планування	32
IV. Опис наслідків для довкілля	35
V. Зобов'язання у сфері охорони довкілля	41
VI. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків	47
VII. Резюме	50

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція сталого розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку держав, регіонів і населених пунктів.

Стратегічна екологічна оцінка (далі – СЕО) документів державного планування дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування.

СЕО - це інструмент реалізації екологічної політики, який базується на принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

СЕО проводиться на виконання Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», та згідно Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджених наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296 (із змінами, внесеними згідно з наказом Мінприроди від 29.12.2018 № 465).

Одним із етапів СЕО є складання звіту про стратегічну екологічну оцінку, об'єктом якого в даному випадку є проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України» (далі – проект постанови).

Звіт про стратегічну екологічну оцінку проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України» (далі – Звіт про СЕО) складався державним експертом Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України Р.В. Ключником.

I

ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Державна цільова програма – це комплекс взаємопов’язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв’язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням.

Метою Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 107 (далі – Програма) є реалізація до 2020 року комплексу завдань та заходів з відновлення та розбудова миру в східних регіонах України, що передбачає стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад для підвищення рівня життя населення та соціальної стійкості, стимулювання економічної активності.

Досягнення мети Програми передбачалося за трьома стратегічними напрямками, конкретизованими в оперативних цілях та завданнях, зазначених в Таблиці 1.

Таблиця 1

Стратегічні та оперативні цілі й завдання Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
Відновлення критичної інфраструктури та соціальних послуг в основних сферах	Освіта	Капітальний ремонт освітніх закладів, зокрема відбудова з покращенням в регіонах, що постраждали від збройного конфлікту
	Охорона здоров’я	Капітальний ремонт закладів охорони здоров’я, зокрема відбудова з покращенням в регіонах, що постраждали від збройного конфлікту
		Відновлення ушкодженої інфраструктури охорони здоров’я в регіонах, що постраждали від збройного конфлікту
		Укомплектування обладнанням лабораторних центрів
	Соціальний захист	Реконструкція та ремонт об’єктів соціального захисту для надання та розподілу соціальної допомоги та пільг
	Об’єкти соціальної інфраструктури	Відновлення житлового фонду комунальної власності, зокрема для проживання внутрішньо переміщених осіб
	Енергетика, тепло- та газопостачання	Відновлення критичної енергетичної інфраструктури
	Транспорт	Капітальний ремонт автомобільних доріг місцевого значення
		Капітальний ремонт мостів
		Поточний, середній ремонт автомобільних доріг місцевого значення
Відновлення та реконструкція критичної транспортної інфраструктури комунальної власності		
Відновлення інфраструктури залізничного транспорту		
	Удосконалення системи пасажироперевезень у населених пунктах	

	Водопостачання та водовідведення	Відновлення критичної інфраструктури систем водопостачання та водовідведення
	Екологія та охорона навколишнього природного середовища	Підвищення національної спроможності щодо захисту навколишнього природного середовища
	Фізична культура та спорт	Створення доступної спортивної інфраструктури
Економічне відновлення	Розвиток спроможності у сфері місцевого економічного планування	Оцінка конкурентоспроможності постраждалих регіонів
		Відновлення інфраструктури зрошувальних систем Донецької та Луганської областей
		Прискорення економічного зростання шляхом посилення потенціалу територіальних громад
	Подолання інформаційних бар'єрів для підтримки малого та середнього підприємництва	Забезпечення належного рівня біологічної безпеки шляхом створення державних лабораторій з визначення показників безпечності та окремих показників якості на об'єктах санітарних заходів, а також підвищення спроможності державних спеціалізованих підприємств з видалення, знищення або утилізації відходів тваринного походження під час вирощування тварин, забою та переробки продукції тваринництва
		Підвищення рівня поінформованості населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, про програми/проекти, спрямовані на розвиток малого та середнього підприємництва
		Стимулювання відновлення та розвитку приватного сектору в регіонах, що постраждали внаслідок збройного конфлікту
	Створення умов для підвищення рівня зайнятості населення	Створення умов для залучення сільського населення до підприємницької діяльності та надання послуг у сільській місцевості
		Посилення людського потенціалу східних регіонів з метою підвищення рівня зайнятості
	Надання підтримки мікро-, малому і середньому бізнесу та розширення доступу до фінансових послуг	Створення нових робочих місць та підвищення рівня зайнятості населення, насамперед найбільш вразливих груп
		Сприяння розвитку сучасної інфраструктури для надання якісних послуг бізнесу та населенню
Розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації		
Розвиток промисловості, будівництва, сільського господарства та інших сфер економічної діяльності на засадах інноваційного розвитку та переведення їх на	Фінансова підтримка малого і середнього бізнесу у Донецькій та Луганській областях, зокрема заснованого внутрішньо переміщеними особами	
	Здійснення структурних змін та надання підтримки мікро-, малому і середньому бізнесу	
	Розвиток промисловості, будівництва, сільського господарства та інших сфер економічної діяльності на засадах інноваційного розвитку та переведення їх на	Стимулювання експортної діяльності підприємств Донецької та Луганської областей

	сучасні технологічні платформи	
Соціальна стійкість, розбудова миру	Вироблення механізму досягнення соціальної єдності та відбудови довіри	Сприяння розбудові довіри в територіальних громадах, що безпосередньо постраждали від збройного конфлікту
		Підвищення рівня ефективності діалогів з питань примирення в територіальних громадах
		Підвищення спроможності територіальних громад з питань управління процесами попередження та врегулювання конфліктів
	Сприяння культурному діалогу та вихованню толерантності	Підвищення ефективності діалогу з питань культури та толерантності
		Збереження та розвиток історико-культурної та духовної спадщини
	Посилення ролі інститутів громадянського суспільства в регіонах, що постраждали від збройного конфлікту	Залучення громадських організацій до процесів відновлення та розбудови миру
		Розвиток потенціалу системи надання соціально-психологічних послуг
	Забезпечення психологічної та соціальної підтримки населення, яке постраждало від збройного конфлікту	Створення сучасної системи психологічної та соціальної підтримки населення, яке постраждало від збройного конфлікту
	Розвиток місцевого самоврядування в контексті децентралізації, створення самодостатніх територіальних громад, здатних до саморозвитку	Підвищення спроможності органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади
		Розширення можливостей для залучення внутрішньо переміщених осіб та інших осіб, постраждалих від збройного конфлікту, зокрема жінок, до участі у процесах прийняття рішень
	Захист населення, що постраждало від збройного конфлікту. Громадська безпека. Доступ до правосуддя.	Забезпечення моніторингу безпеки в територіальних громадах, які перебувають в безпосередній близькості до лінії зіткнення
		Сприяння розбудові довіри між громадянами та представниками органів безпеки (поліції, військових, служб охорони безпеки)
Впровадження комплексу заходів щодо протимінної діяльності на територіях Донецької та Луганської областей		
Захист населення від впливу можливого хімічного забруднення		
Посилення безпеки в територіальних громадах та здійснення заходів щодо запобігання гендерно обумовленому насильству		

Враховуючи пріоритетність державної політики щодо відновлення постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації територій та реінтеграції тимчасово окупованих територій, виникла потреба у продовженні терміну дії Програми на 2021-2023 роки та доповненні переліку її завдань та заходів.

Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України» розроблено Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України з метою продовження терміну реалізації Програми, та доповнення її завданнями та заходами, спрямованими на стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад, підвищення рівня життя населення, соціальної стійкості та економічної активності. Завдання, за якими заплановані заходи в проекті Програми, виділені в Таблиці 1 жирним шрифтом.

Продовження Програми до 2023 року передбачає:

- будівництво нових об'єктів на території Донецької та Луганської областей в сфері водопостачання та водовідведення, залізничної інфраструктури та інфраструктури зрошувальних систем;
- створення та модернізація сервісних зон на контрольних пунктах в'їзду-виїзду у Донецькій та Луганській областях, і тимчасових контрольних пунктах в'їзду на тимчасово окуповану територію України/виїзду з неї для автомобільного сполучення в Херсонській області;
- надання грошової допомоги або компенсації за зруйноване житло; придбання та будівництво нового житла;
- проведення заходів із психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації; здійснення виплат для надання професійної правової допомоги.

Проект постанови розроблений на підставі та відповідно до вимог наступних нормативно-правових актів:

- Закону України Закон України «Про державні цільові програми»;
- Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»;
- Постанови Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 106 «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм»;
- Постанови Кабінету Міністрів України від 08.06.2016 № 376 «Деякі питання Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій»;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09 вересня 2020 р. № 1133-р «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2020 рік»;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 р. № 1660-р «Про схвалення Концепції економічного розвитку Донецької та Луганської областей».

Проект постанови враховує пріоритети державної політики щодо регіонального та національного розвитку на довгостроковий період, які визначені, зокрема:

- Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 471;
- Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»;
- Національною доповіддю «Цілі сталого розвитку: Україна»;
- Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695;
- Стратегією розвитку Донецької області на період до 2027 року, затвердженою розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 17 лютого 2020 року № 147/5-20;
- Стратегією розвитку Луганської області на 2021-2027 роки, затвердженою розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 26 березня 2020 року № 24;

Забезпечення доступу та врахування думки громадськості:

Відповідно до порядку здійснення стратегічної екологічної оцінки розроблено Заяву про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки, яку, з метою одержання та врахування зауважень і пропозицій громадськості, було опубліковано на офіційному веб-ресурсі Мінреінтеграції 22 квітня 2021 року, та розміщено в засобах масової інформації.

II ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

Сучасний стан довкілля та динаміка розвитку екологічної ситуації на території Донецької та Луганської областей можна визначити як складний. Для регіону традиційно характерний високий рівень розвитку промисловості та сільськогосподарського освоєння території. Висока урбанізація та багатогалузева промисловість створюють ряд екологічних проблем, які впливають на якість життя населення і умови господарювання. За 200 років індустріальної історії принципово змінилися екологічні параметри навколишнього середовища – приземна атмосфера, поверхневі та підземні води, біосфера і надра. Зокрема, було вилучено до 12 мільярдів метрів кубічних порід разом з вугіллям на площі до 20 тисяч квадратних кілометрів, з осіданням поверхні, з порушенням поверхневих об'єктів, річок та режиму підземних вод. Приблизно на 5% індустріальної території Донецької та Луганської областей формувалося до 40% викидів – повітряних, водних, твердих відходів від загального об'єму по Україні. Техногенне навантаження на воду, повітря, надра було в 5-10 разів більше, ніж в середньому по території України.

Загальна характеристика Луганської та Донецької областей

Донецька область розташована у південно-східній частині України. На південному заході та заході вона межує з Дніпропетровською та Запорізькою областями, на північному заході – з Харківською, на північному сході – з Луганською, на сході – з Ростовською областю Російської Федерації, з півдня – омивається Азовським морем. Територія області простягнулась з півночі на південь на 240 км та зі сходу на захід – на 170 км. Площа області складає 26,5 тис. кв.км, або 4,4% території України. Чисельність наявного населення на підконтрольній українській владі території складає 1 909,4 тис. осіб.

Рельєф Донецької області горбисто-рівнинний, з характерною сильною ерозією ґрунтів. Північна та центральна частини області – це Донецький кряж, південна – Приазовська височина. У ландшафтній структурі території області переважають степові височини та схили, степові рівнинні комплекси терас, а також горбисті, піщані та лісові рівнини, річкові долини та мережа балок. Типові ландшафти області – сильно розчленовані балками рівнини та височини, які переходять у заплавні ландшафти річкових долин, а також лиманні рівнини на морському узбережжі.

Донецька область є одним з найбільш індустріально-розвинених регіонів України. На території області створена потужна техносфера, що включає значні промислові підприємства гірничодобувної, металургійної, хімічної промисловості, енергетики, важкого машинобудування та будівельних матеріалів, родовища корисних копалин.

Луганська область розташована на сході України у басейні середньої течії річки Сіверський Донець. На півночі межує з Белгородською та Воронезькою областями, на сході та півдні – з Ростовською областю Російської Федерації, південному заході – з Донецькою областю, північному заході – з Харківською областю України. Максимальна відстань з півночі на південь складає 275 км, із заходу на схід – 170 км, площа – 26,7 тис. кв.км, або 4,4% території України. У зв'язку з тимчасовою окупацією підконтрольна українській владі територія складає 18,8 тис. кв.км, або 3,1% території

України. Чисельність наявного населення на підконтрольній українській владі території складає 675,6 тис. осіб.

Територія Луганської області розташована у північно-східній степовій фізико-географічній зоні, та представляє собою рівнину із середніми відмітками 150-200 м заввишки. Низини розташовані у долині річки Сіверський Донець.

Луганська область є промислово розвиненим регіоном України. У результаті збройної агресії Російської Федерації більшість промислових підприємств-забруднювачів навколишнього природного середовища залишилися на тимчасово окупованій території. Підконтрольна Уряду України територія області є здебільшого сільськогосподарським регіоном.

Атмосферне повітря

Донецька область

За даними Головного управління статистики у Донецькій області, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення на підконтрольній Уряду території за 2019 рік становлять 773,5 тис. т. Динаміку викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення на території Донецької області наведено в Таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в Донецькій області

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис. т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв. км, т	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
2005	1862,9	1638,1	224,8	70,3	401,0	0,032
2006	1895,2	1659,7	235,5	71,5	411,8	0,026
2007	1871,2	1653,4	217,8	70,6	410,4	0,020
2008	1767,2	1533,4	233,8	66,6	391,0	-*
2009	1513,3	1299,8	213,5	57,0	337,5	-*
2010	1589,9	1370,3	211,8	52,0	309,7	-*
2011	1729,3	1525,9	203,4	57,5	345,4	-*
2012	1714,8	1514,8	199,9	57,1	345,1	-*
2013	1646,5	1448,1	198,4	54,6	332,2	-*
2014	1138,7	1043,0	95,7	39,3	241,4	-*
2015	974,7	917,6	57,1	34,6	214,3	-*
2016	981,4**	981,4	-*	37,0	230,7	-*
2017	784,8**	784,8	-*	29,6	185,9	-*
2018	790,2**	790,2	-*	29,8	188,9	-*
2019	773,5**	773,5	-*	29,2	186,4	-*

*значення відсутні в статистичній інформації Головного управління статистики у Донецькій області

** інформація наведена без урахування викидів від пересувних джерел

Характеризуючи стан атмосферного повітря у цілому по Донецькій області, необхідно відзначити деяке його поліпшення та стабілізацію рівнів забруднення протягом 2012-2015 років, адже багато промислових підприємств знизили свою потужність, а деякі взагалі зупинили роботу. Протягом 2016 року спостерігається збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по відношенню до

попередніх років внаслідок збільшення потужності підприємств, моральним старінням та фізичним зношенням пилогазоочисного устаткування. Зниження кількості викидів у 2017 році обумовлене відсутністю інформації по території непідконтрольній українській владі. У 2018 році спостерігається незначне збільшення викидів по відношенню до 2017 року, що пов'язане з нарощуванням потужності промислових підприємств і переходом з газу на альтернативні види палива (зокрема, на вугілля різних марок). Зменшення кількості викидів забруднюючих речовин у 2019 році пов'язане з виконанням підприємствами природоохоронних заходів, спрямованих на зниження обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Основними забруднювачами атмосферного повітря в області залишаються підприємства вугільної промисловості, металургії та підприємства-виробники електроенергії. Найбільше забруднення атмосферного повітря спостерігається саме в тих містах та районах, де розташовані підприємства цих видів діяльності. Зокрема, у 2019 році в м. Маріуполь всього викинуто 330,0 тис. т; м. Покровськ – 53,8 тис. т; м. Добропілля – 28,9 тис. т; м. Вугледар – 28,6 тис. т, Бахмутському районі – 82,3 тис. т; Мар'їнському районі – 132,2 тис. т; Слов'янському районі – 61,6 тис. т.

В Донецькій області діють стаціонарні пости спостереження за станом атмосферного повітря: Краматорська лабораторія спостереження за забрудненням атмосферного повітря Донецького регіонального центру з гідрометеорології (4 пости – у м. Краматорськ, та 2 пости – у м. Слов'янськ) і Маріупольська гідрометеорологічна обсерваторія Донецького регіонального центру з гідрометеорології (5 постів – у м. Маріуполь).

Забруднюючі речовини, що визначаються лабораторією в пробах повітря міст Краматорськ та Слов'янськ: пил, діоксид азоту, діоксид сірки, діоксид вуглецю, фенол, формальдегід, фтористий водень. У повітрі м. Маріуполь визначаються такі забрудники як аміак, пил, діоксид азоту, діоксид сірки, діоксид вуглецю, фенол, формальдегід.

Протягом 2019 року зафіксовано перевищення середньорічних концентрацій забруднюючих речовин у наступних містах:

Маріуполь – завислі речовини – 1,06 ГДК_{с.д.}, діоксид азоту – 1,5 ГДК_{с.д.}, фенол – 2,0 ГДК_{с.д.}, формальдегіду – 7,0 ГДК_{с.д.};

Краматорськ – фенол – 1,3 ГДК_{с.д.}, формальдегіду – 2,3 ГДК_{с.д.};

Слов'янськ – діоксид азоту – 1,0 ГДК_{с.д.}, фенол – 1,3 ГДК_{с.д.}, формальдегіду – 2,0 ГДК_{с.д.}

Оцінка стану забруднення атмосферного повітря на території міст Краматорськ і Слов'янськ Донецької області в 2019 році здійснена за даними спостережень, які проводились на 6-ти стаціонарних постах: 2-х постах у м. Слов'янськ та 4-х постах у м. Краматорськ. Спостереження проводились за найбільш розповсюдженими забруднювачами: пил, діоксид азоту, діоксид сірки, оксид вуглецю, фенол, фторид водню та формальдегід.

Луганська область

На території Луганської області розташовані підприємства енергетичної, вугільної, хімічної промисловості. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря залежать від обсягів виробництва підприємств та використання у виробництві застарілого енергоємного обладнання та технологій, відсутності ефективних

технологій уловлювання забруднюючих речовин. Вагомий вплив на стан атмосферного повітря має виконання природоохоронних заходів, оновлення зношеного устаткування, заміна застарілих технологій більш сучасними.

На території області, підконтрольній українській владі, найбільшими забруднювачами довкілля (в контексті найбільшого впливу на стан повітряного басейну) є: ПрАТ «Северодонецьке об'єднання АЗОТ», ТОВ «Науково-виробниче об'єднання «Северодонецький Склопластик», ПрАТ «Лисичанська нафтова інвестиційна компанія» (ПрАТ «ЛИНІК»), ТДВ «Лисичанський желатиновий завод», ПАТ «Рубіжанський картонно-тарний комбінат», а на лінії зіткнення з тимчасово непідконтрольною Урядом України територією Луганської області – ВП «Луганська ТЕС» ТОВ «ДТЕК Східенерго».

За інформацією Головного управління статистики у Луганській області у 2020 році викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення порівняно з 2019 роком зменшились, та становили 35,5 тис. т. Динаміка викидів в атмосферне повітря області наведена в Таблиці 3.

Таблиця 3

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в Луганській області

Рік	Викиди в атмосферне повітря, тис. т			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв. км, т	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг
	Всього	у тому числі			
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами		
2014 ¹	244,5	197,8	46,7	7,4	88,7
2015 ¹	133,0	115,2	17,8	4,3	52,0
2016 ¹	155,5	155,5	*	5,8	70,7
2017 ¹	75,1	75,1	*	2,8	34,4
2018 ¹	46,7	46,7	*	1,7	21,6
2019 ¹	37,3	37,3	*	-	-
2020 ¹	35,5	35,5	*	-	-

*Розрахунки обсягів викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря від пересувних джерел не проводились.

¹ Без урахування частини тимчасово окупованої території у Луганській області

ДУ «Луганський обласний лабораторний центр МОЗ України у 2019 році моніторинг за станом атмосферного повітря здійснювався в 12 населених пунктах на 14 постах спостережень, із них на 4-х стаціонарних постах. Усього в населених пунктах області у 2019 році було досліджено 8507 проб атмосферного повітря.

Обсяг досліджень в міських поселеннях складав 90,6% (7709) проб від загального обсягу досліджень. В атмосферному повітрі населених пунктів в сільській місцевості здійснювались епізодичні дослідження за рівнями вмісту забруднювальних хімічних речовин, усього було досліджено 348 проб атмосферного повітря (визначались разові концентрації пилу, діоксиду азоту, сірчистого ангідриду, вуглецю оксиду, формальдегіду і фенолу), перевищень гранично допустимих концентрацій не виявлено.

В цілому 83,3% досліджень за рівнями забруднення атмосфери хімічними речовинами було виконано на стаціонарних постах у містах Северодонецьку, Лисичанську та Рубіжне.

Перевищення ГДК_{с.д} забруднюючих речовин в атмосферному повітрі виявлено в 3,6% досліджених проб. На стаціонарних постах питома вага проб з перевищенням

ГДК виявлена в 4,5% досліджених проб.

В цілому по області до числа хімічних речовин, які в атмосферному повітрі перевищували гранично допустимі концентрації, відносились сірчистий ангідрид (18,1% нестандартних проб), пил недиференційований за складом (2,41% нестандартних проб), формальдегід (1,7% нестандартних проб), феноли (0,77% нестандартних проб), азоту діоксид (0,28% нестандартних проб).

Перевищення ГДК_{с.д} забруднювальних речовин в атмосферному повітрі було зареєстровано у містах Лисичанську, Рубіжне та Сєверодонецьку, що входять до Лисичансько-Сєверодонецької агломерації і на території яких сконцентровані підприємства хімічної, нафтохімічної, гірничодобувної галузей та має місце підвищена інтенсивність руху транспортних засобів в межах житлової забудови.

Стан водних ресурсів

Донецька область

Загальна оцінка

Водні ресурси області формуються за рахунок транзитної притоки поверхневих вод по р. Сіверський Донець, місцевого річкового стоку, що формується в межах області, стічних, шахтних і кар'єрних вод, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

Згідно гідрографічного районування територія області поділяється на три частини: Північну (суббасейн Сіверського Дінця район річкового басейну річки Дон), Південну (басейн річок Приазов'я) та західну (суббасейн нижнього Дніпра).

По території області протікає 246 річок довжиною більше 10 км, що складає лише 1% від загальної кількості річок України. З них, згідно класифікації річок України, одна відноситься до великих – Сіверський Донець, загальною довжиною 1053 км. Вісім середніх річок, до яких відносяться Казенний Торець, Лугань (суббасейн Сіверського Дінця район річкового басейну річки Дон), Кальміус, Міус, Кринка (басейн річок Приазов'я) та Самара, Вовча та Мокрі Яли (суббасейн нижнього Дніпра). Решта річок відноситься до категорії малих.

В області розташовано:

- 129 водосховищ (суббасейн Сіверського Дінця - 44, суббасейн нижнього Дніпра - 32, басейн річок Приазов'я – 53), загальним об'ємом 858,3 млн м³;
- 2147 ставків (суббасейн Сіверського Дінця – 674, суббасейн нижнього Дніпра - 641, басейн річок Приазов'я - 832), загальним об'ємом 270 млн м³;
- 63 озера та 45 кар'єрів.

Водокористування та водовідведення

За даними державної звітності за формою 2ТП-водгосп (річна) водокористування у 2019 році в Донецькій області здійснювали 677 водокористувачів, у тому числі по галузях економіки: промисловість – 144 (21%), сільське господарство – 358 (53%) з них 254 водокористувачі рибного господарства, які здійснюють використання води без її вилучення (71% від сільськогосподарської галузі), комунальне господарство – 81 (12%), інші галузі – 94 (14% від загальної кількості водокористувачів по галузях).

Об'єм забору води з природних водних об'єктів у 2019 році складав 1791 млн м³, у тому числі по джерелах забору:

- поверхневої прісної – 1202 млн м³ (67% від загального забору води по області),
- підземної – 97,95 млн м³ (5,5% від загального забору води по області), з яких 68,43 млн м³ шахтно-кар'єрних (70% від загального забору підземних вод по області);
- морської води – 490,5 млн м³ (27,5% від загального забору води по області).

Співвідношення забору води по основних суббасейнах складає: р. Сіверський Донець – 1060,2 млн м³ (59%), басейн річок Приазов'я – 152,6 млн м³ (8,5%), басейн р. Самара (Нижній Дніпро) – 87,3 млн м³ (5%) та Азовське море – 490,5 млн м³ (27,5%) від загального забору води по області.

Забір води галузями економіки

Промисловість. На її долю приходить 61% (1089 млн м³) забору води з природних водних об'єктів Донецької області, у тому числі підприємствами чорної металургії – 53% (578,1 млн м³), електроенергетики 41% (446,4 млн м³), вугільної промисловості 6% (59,74 млн м³), машинобудування – 0,3% (3,299 млн м³), промбудматеріалів та харчової промисловості – 0,17% (1,395 млн м³), інші галузі – 0%.

Комунальне господарство. На долю цієї галузі приходить 34% (614,4 млн м³) загального забору води з природних водних об'єктів області. Головним підприємством, яке здійснює забір води з поверхневих водних об'єктів – р. Сіверський Донець для забезпечення водою споживачів по каналу Сіверський Донець-Донбас є РУЕК КП «Компанія «Вода Донбасу». У 2019 році забір води цим підприємством склав 492,7 млн м³ (80% від забору по галузі та 41% від забору прісної води по області).

Сільське господарство. На долю цієї галузі припадає 0,6% (10,71 млн м³) забору води з природних водних об'єктів Донецької області.

Використання води на потреби. У 2019 році на території Донецької області було використано 760,9 млн м³ води, у тому числі на потреби: питні та санітарно-гігієнічні – 98,81 млн м³ (13%), виробничі – 648,9 млн м³ (85,3%), зрошення – 7,95 млн м³ (1%), сільгосподопостачання – 1,851 млн м³ (0,3%), інші потреби – 3,328 млн м³ (0,4%).

Забруднення поверхневих вод

Кількість підприємств, які здійснюють скид зворотних вод в поверхневі водні об'єкти Донецької області у 2019 році складала 113 (17% від загальної кількості водокористувачів).

Об'єм скиду становить 1145,0 млн м³, у тому числі по категоріях якості:

без очистки – 0,119 млн м³ (0,01%),

недостатньо очищені – 45,21 млн м³ (4%),

нормативно чистих без очистки – 832,1 млн м³ (73%),

нормативно очищені на очисних спорудах – 207,4 млн м³ (18%).

що не мають категорії (шахтно-кар'єрні, колекторно-дренажні) – 60,58 млн м³ (5%).

Співвідношення скиду зворотних вод по основних суббасейнах складає: р. Сіверський Донець – 508,1 млн м³ (44%), басейн річок Приазов'я – 181,1 млн м³ (16%), басейн р. Самара – 46,2 млн м³ (4%) та 409,9 млн м³ – Азовське море (36%) від загального скиду води по області.

Основні забруднювачі водних об'єктів

Басейн р. Сіверський Донець

У межах Донецької області негативний вплив на формування якості в р. Сіверський Донець мають скиди підприємств безпосередньо в р. Казенний Торець та його основний приток – Кривий Торець.

У басейн річки Казенний Торець здійснюють скиди 45 підприємств із загальним об'ємом скиду – 492,4 млн м³, з них 3,4% (або 16,6 млн м³) забруднених.

Найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів басейну р. Казенний Торець є підприємства: Горлівське, Мирноградське, Костянтинівське, Торецьке і Дружківське ВУВКГ, Донецьке РВУ та РУЕК КП «Компанія «Вода Донбасу», на які приходить 97% від скиду забруднених зворотних вод по басейну. Скид шахтно-кар'єрних вод без категорії в басейні склав 17,5 млн м³ (4% від скиду по басейну).

Значний вплив на формування якості води у р. Сіверський Донець має р. Бахмутка. У басейн р. Бахмутка здійснюють скид 12 підприємств із загальним об'ємом скиду 3,51 млн м³, з яких 0,24 млн м³ (7%) забруднених зворотних вод, скид шахтно-кар'єрних вод без категорії в басейні склав 0,388 млн м³ (11% від скиду по басейну).

Басейн річок Приазов'я та Азовського моря

Аналіз скиду зворотних вод показує, що найбільший об'єм скиду зворотних вод здійснюється до Азовського моря – 69% від загального скиду по басейну (490,6 млн м³) та водних об'єктів басейну р. Кальміус – 29% (170,9 млн м³), з яких безпосередньо до р. Кальміус скидається 115,3 млн м³ (67% від скиду до басейну р. Кальміус).

95% скиду забруднених зворотних вод від загального скиду по басейну здійснюються комунальними підприємствами КП «Компанія «Вода Донбасу».

Басейн р. Дніпро (басейн р. Самара)

79% (2,73 млн м³) загального скиду забруднених зворотних вод по басейну здійснюються Селідовським, Добропільським та Волноваським ВУВКГ КП «Компанія «Вода Донбасу». Скид шахтно-кар'єрних вод без категорії у басейні склав 34,95 млн м³ (76% від скиду по басейну).

Якість поверхневих вод

У 2019 році Сіверсько-Донецьким басейновим управлінням водних ресурсів державний моніторинг поверхневих вод здійснювався в суббасейні річки Сіверський Донець, в т.ч. діагностичний моніторинг масивів поверхневих вод з метою встановлення їх хімічного стану в рамках розробки Плану управління річковим басейном Дону.

Державний моніторинг поверхневих вод в Донецькій області здійснюється у 14 пунктах моніторингу на річках Сіверський Донець, Казенний Торець, Кривий Торець, Сухий Торець, Бичок (Клебан-Бик) та Бахмутка. Вимірювання здійснювались за 37 показниками, в т.ч.:

фізико-хімічними (у районах поверхневих питних водозаборів) – 12 показників: температура, розчинений кисень, мінералізація, водневий показник, біологічне споживання кисню, хімічне споживання кисню, азот загальний, азот амонійний, азот нітритний, азот нітратний, фосфор загальний, фосфор ортофосфатів;

забруднюючими речовинами для визначення хімічного стану масивів поверхневих вод – 9 показників: кадмій, свинець, ртуть, нікель, ДДТ, α -гексахлорциклогексан, трифлуралін, атразін, сімазін;

специфічними для суббасейну Сіверського Дінця – 6 показників, у т.ч. 3 – визначеними на основі скринінгу: прометрін, цинк, жорсткість; 3 – речовини, що скидаються до поверхневих водних об'єктів у великій кількості: марганець, мідь, хром;

додатковими речовинами для питних пунктів моніторингу – 10 показників: зважені речовини, сульфати, хлориди, залізо заг., кобальт, СПАран., алюміній, кальцій, магній, нафтопродукти.

За результатами вимірювань у 2019 році спостерігається перевищення середньорічних концентрацій показників по:

р. Сіверський Донець: по БСК₅ – 1,8 ГДК, залізу загальному: 1,1-1,9 ГДК, марганцю: 3,7-5,9 ГДК, міді: 1,8-3,5 ГДК, нікелю: 1,6-2,1 ГДК, цинку: 1,2-2,1 ГДК;

р. Казенний Торець: по залізу загальному – 1,7 ГДК, кобальту: 1,1-1,2 ГДК, марганцю: 4,3-5,3 ГДК, міді: 3,5-4,1 ГДК, нафтопродуктам: 2,2-2,6 ГДК, нікелю: 2,3-2,4 ГДК, цинку: 2,4-2,5 ГДК;

р. Кривий Торець: по залізу загальному: 1,5-1,8 ГДК, кобальту: до 1,1 ГДК, марганцю: 4,3-5,2 ГДК, міді: 2-3,4 ГДК, нафтопродуктам: 2,1-2,3 ГДК, нікелю: 2-2,3 ГДК, цинку: 1,3-2,5 ГДК;

р. Сухий Торець: по залізу загальному – 1,8 ГДК, марганцю – 2,4 ГДК, міді – 2 ГДК, нафтопродуктам – 1,7 ГДК, нікелю – 1,6 ГДК, цинку – 1,6 ГДК;

р. Бичок: по залізу загальному – 1,5 ГДК, марганцю – 3,1 ГДК, міді – 2,6 ГДК, нікелю – 1,7 ГДК, цинку – 1,6 ГДК.

Серед досліджуваних важких металів по всіх пунктах моніторингу в Донецькій області зафіксовано перевищення нормативу екологічної якості лише по вмісту свинцю. Концентрація цього показника перевищувала максимально допустиму концентрацію по всіх пунктах, мінімально в 1,21 рази у пункті р. Сіверський Донець, с. Крива Лука та максимально в 3,14 рази у пункті р. Бахмутка, гирло, с. Дронівка.

Транскордонне забруднення поверхневих вод

По території Донецької області протікає три транскордонні річки: Сіверський Донець (контрольні створи в с. Єремівка на кордоні Харківської та Донецької областей та с. Дронівка на кордоні Донецької та Луганської областей), Міус (контрольний створ в с. Дмитрівка) та Кринка (контрольний створ в с. Успенка) на кордоні Донецької та Ростовської областей.

З другого півріччя 2014 року моніторингові дослідження у створах річок Міус та Кринка не здійснюються у зв'язку з тим, що створи знаходяться на тимчасово непідконтрольній території.

На річках басейну Сіверського Дінця в межах Донецької області транскордонних створів немає.

Луганська область

Загальна оцінка

У гідрографічному відношенні вся територія Луганщини на підконтрольній території України розташована у межах басейну Сіверського Дінця - основної і найбільшої річки області, яка із загальної довжини 1073 км на протязі 233,9 км перетинає область з північно-західного у південно-східному напрямку.

Загальна водозбірна площа річок басейну Сіверського Дінця на підконтрольній території становить 18,07 тис. кв. км, де протікають 5 з 7-ми середніх річок, це лівобережні притоки - Красна, Айдар, Деркул, Повна та верхня частина Луганки, загальною довжиною 514,5 км, та 50 малих річок загальною довжиною 1150,6 км. Крім цього протікає 50 струмків загальною довжиною 183,3 км.

Річкова мережа в області слабо розвинута, коефіцієнт гущини річкової мережі складає 0,11 км/кв. км, що нижче середнього по Україні (0,39 км/кв. км). Найслабше розвинута в басейні р. Деркул.

Річки в області рівнинного типу з високою весняною повінню і низькою літньо-осінньою меженню. У посушливі роки на окремих ділянках малих річок спостерігається пересихання від декількох до 40 днів, а в суворі зими - перемерзання від 11 до 21 днів.

На підконтрольній території в різні роки розчищено 338,1 км русел річок.

В цілому гідрологічний режим річок характеризується нерівномірним розподілом стоку впродовж року – короткочасним весняним водопіллям і тривалими низькими рівнями в період літньо-осінньої межени.

Поверхневий стік річок формується переважно за рахунок весняного сніготанення. Дощове живлення незначне, тому в літній період живлення річок забезпечується підземними водами.

Луганська область у басейні Сіверського Дінця є однією з найбільш навантаженою територією. Забезпеченість місцевими водними ресурсами в області на 1 км² складає від 47,94 тис.м³ в середній по водності рік до 16,85 тис.м³ в рік, в той час, як середня по Україні - 86,8 тис. м³/рік; водозабезпеченість населення території в середній по водності рік становить 0,85 тис.м³/чол., в маловодний рік - 0,30 тис. м³/чол. проти 1,01 тис. м³/чол. в середньому по Україні.

Природний режим річок викривляється впливом господарської діяльності. В результаті регулювання стоку ставками та водосховищами в рази зменшилась періодичність затоплення заплав.

Господарська діяльність, особливо скиди стічних і термальних вод, впливає також на льодовий режим річок. Максимальна товщина льоду на річках досягає до 73 см.

Перекид води між основними басейнами здійснюється при перекачці питної води та води, що подається на зрошення.

На території промислової частини області в річки попадає значна кількість шахтних вод, що впливає на їх режим та хімічний склад води.

Джерелами водопостачання населення та галузей економіки в області є поверхневі та підземні води. Основним поверхневим джерелом прісної води на території області є р. Сіверський Донець.

У приходній статті водного балансу області значне місце займає транзитний стік, що потрапляє на територію області з сусідніх, вище розташованих областей.

Обсяг транзиту орієнтовно становить 3278,84 млн.м³/рік, у середній маловодний

рік 75% забезпеченості — 2347,64 млн.м³/рік та у маловодний рік 95% забезпеченості — 1406,88 млн.м³/рік.

З 1984 року дефіцит водних ресурсів області частково покривався за рахунок перекачки дніпровської води, яка подавалась в р. Сіверський Донець по каналу Дніпро-Донбас. В останні роки поповнення дніпровською водою р. Сіверський Донець здійснювалося лише в період проведення водообміну в Краснопавлівському водосховищі (Харківська область).

Основна водна артерія області річка Сіверський Донець разом з притоками мають важливе народно-господарське значення, являючись не тільки джерелами питного та технічного водопостачання, а й приймачами стічних вод промислових та комунальних підприємств, шахтних вод. Крім цього, річки мають суттєве ландшафтно-утворююче та рекреаційне значення: у населених пунктах та поблизу них є місцями масового відпочинку населення.

Частина малих річок на окремих ділянках своєї довжини є магістральними каналами осушувальних меліоративних систем, у межах яких ці річки зарегульовані шлюзами-регуляторами для обводнення меліорованих земель у вегетаційний період.

У річкових долинах підконтрольної частини території області налічується 291 природне озеро, з яких 85 мають власну назву та експлуатуються штучно створені 46 водосховищ і 218 ставків, загальний об'єм яких складає 192,5 млн.м³.

Інтенсивне будівництво штучних водойм проводилось у 1960-1980 роках, а цільове призначення їх було різним: для технічного водопостачання промислових підприємств, зрошення та обводнення сільгоспугідь, риборозведення, в протиерозійних цілях. В останні роки значна кількість водойм використовується для риборозведення на умовах оренди.

Більшість штучних водойм залишаються безгосподарними, тому технічний стан багатьох гідротехнічних споруд є незадовільним, а деяких - аварійним.

За площею водної поверхні та об'ємом води водосховища області порівняно невеликі. До найбільших з них відносяться Сватівське – 12,5 млн куб. м та став-охолоджувач № 3 СО «Луганська ТЕС» ТОВ «Східенерго» - 16,0 млн. куб. м. (виведений з експлуатації).

Водокористування та водовідведення

За даними державної обліку водокористування за формою № 2ТП-водгосп (річна) водокористування в Луганській області у 2019 році здійснювали 182 водокористувача, у тому числі по галузях економіки: промисловість - 57 (31% від загальної кількості водокористувачів), сільське господарство - 65 (36%), комунальне господарство - 33 (18%), інші галузі - 27 (15%).

Об'єм забору води з природних водних об'єктів (поверхневі та підземні) в басейні р. Сіверський Донець складав 96,93 млн. куб. м, у тому числі по джерелах забору:

- поверхневих - 47,99 млн. куб. м (49,1% від загального забору води по області),
- підземних - 49,32 млн. куб. м (50,9% від загального забору води по області), з яких 17,79 млн. куб. м шахтно-кар'єрних (36,1% від загального забору підземних вод по області).

У 2019 році по Луганській області було використано 64,12 млн. куб. м прісної води, у тому числі на потреби: питні і санітарно-гігієнічні - 12,11 млн. куб. м (18,9%), виробничі - 50,21 млн. куб. м (78,3%), зрошення - 0,546 млн. куб. м (0,8%), інші потреби - 1,254 млн. куб. м (2%) від загального використання води по області. Без вилучення на

рибогосподарські потреби використано 1,223 млн. м³.

Забір води галузями економіки

Промисловість. На її долю приходиться 35% (33,85 млн. м³) забору води з природних водних об'єктів, у тому числі підприємствами вугільної промисловості - 52,6% (17,80 млн. м³), електроенергетики - 23,9% (8,081 млн. м³), хімічної та нафтохімічної - 10,3% (3,490 млн. м³), деревообробної - 10,5% (3,545 млн. м³), інші - 2,7%.

Комунальне господарство. На долю цієї галузі приходиться 63,3% (61,36 млн. м³) загального забору води з природних водних об'єктів.

Основним підприємством, яке здійснює забір води з поверхневих водних об'єктів для забезпечення водою споживачів Луганській області є КП «Попаснянський Районний Водоканал», яким у 2019 році з русла р. Сіверський Донець було забрано 33,93 млн. м³, або 100% забору з поверхневих джерел по галузі.

Сільське господарство. На долю цієї галузі припадає 1,4% (1,373 млн. м³) забору води з природних водних об'єктів.

Забруднення поверхневих вод

Кількість підприємств, які здійснювали скид зворотних вод до поверхневих водних об'єктів по Луганській області у 2019 році складала 28. Об'єм скиду становить 39,74 млн. м³, у тому числі по категоріях якості:

без очистки - 0,705 млн. м³ (1,8%),

недостатньо очищених - 14,94 млн. м³ (37,6%),

нормативно очищених на очисних спорудах - 3,052 млн. м³ (7,7%), в т.ч. біологічної очистки - 0,418 млн. м³, механічної очистки - 2,635 млн. м³,

нормативно чистих без очистки - 4,458 млн. м³ (11,2%),

шахтних вод без використання і без категорії якості - 16,59 млн. м³ (41,7%).

Найбільший об'єм забруднених стічних вод до поверхневих водних об'єктів у 2019 році здійснювали підприємства: ЛКСП «Лисичанськводоканал» - 3,107 млн. м³ та КП «Рубіжанське ВУВКГ» - 2,213 млн. м³, ПрАТ «Рубіжанський КТК» - 2,745 млн. м³ ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання «Азот» - 5,112 млн. м³.

Загальна потужність очисних споруд даних підприємств складає 179,5 млн. м³, в т.ч. перед скидом у водні об'єкти - 171,4 млн. м³.

Основні забруднювачі водних об'єктів

Зі зворотними водами до поверхневих водних об'єктів басейну р. Сіверський Донець на території Луганської області за даними державного обліку водокористування у 2019 році було скинуто 7,9 тис. т забруднюючих речовин, із них галузями економіки: промисловість - 4,7 тис. т (59,5%) та комунальне господарство - 3,2 тис. т (40,5%), в тому числі:

Перелік забруднюючих речовин, скинутих до басейну р. Сіверський Донець по галузям економіки

Забруднююча речовина	Луганська область, басейн р. Сіверський Донець		
	Всього	в т.ч. по галузях	
		Промисловість	Комунальне господарство
Азот амонійний, тон	75	40	35
Алюміній, кг	140	140	
Анілін, кг	9	9	
БСК 5, тон	170	68	102
Завислі речов., тон	228	125	103
Залізо, кг	4382	1704	2678
Кальцій, кг	50980	50980	
Мідь, кг	43	43	
Магній, кг	14040	14040	
Метанол, кг	184	184	
Нікель, кг	95	95	
Нітрати, тон	175	108	67
Нітроти, тон	17	11	6
Нафтопродукти, кг	1386	671	715
Свинець, кг	7	7	
СПАР, кг	1598	508	1090
Сульфати, тон	3359	1982	1377
Феноли, кг	24	1	23
Формальдегід, кг	18	18	
Фосфати, кг	41820	15510	26310
Хлориди, тон	2728	1626	1102
Хром загальн., кг	37	37	
ХСК, тон	1017	566	451
Цинк, кг	234	234	

Транскордонне забруднення поверхневих вод

З II півріччя 2014 року контроль якості у прикордонних створах транскордонних водних об'єктів не здійснюється, оскільки ці створи розташовані на непідконтрольній Уряду України території.

Якість поверхневих вод

У 2019 році Сіверсько-Донецьким басейновим управлінням водних ресурсів державний моніторинг поверхневих вод здійснювався у 6 пунктах моніторингу на річках Сіверський Донець, р. Верхня Біленька, р. Борова, р. Красна, р. Хорина.

Вимірювання здійснювались за 37 показниками, в т.ч.:

фізико-хімічними (у районах поверхневих питних водозаборів) - 12 показників: температура, розчинений кисень, мінералізація, водневий показник, біологічне споживання кисню, хімічне споживання кисню, азот загальний, азот амонійний, азот нітритний, азот нітратний, фосфор загальний, фосфор ортофосфатів;

забруднюючими речовинами для визначення хімічного стану масивів поверхневих вод - 9 показників: кадмій, свинець, ртуть, нікель, ДДТ, а-гексахлорциклогексан, трифлуоралін, атразін, сімазін;

специфічними для суббасейну Сіверського Дінця - 6 показників, в т.ч. 3 - визначеними на основі скринінгу: прометрін, цинк, жорсткість; 3 - речовини, що скидаються до поверхневих водних об'єктів у великій кількості: марганець, мідь, хром;

додатковими речовинами для питних пунктів моніторингу – 10 показників: зважені речовини, сульфати, хлориди, залізо заг., кобальт, СПАран., алюміній, кальцій, магній, нафтопродукти.

За результатами вимірювань у 2019 році спостерігається перевищення середньорічних концентрацій показників відносно ГДК:

по р. Сіверський Донець: по залізу загальному: 1,1 - 1,8 ГДК, марганцю – 3,7 ГДК, міді: 2,3-2,4 ГДК, нікелю: 1,1-2,1 ГДК, цинку: до 2,1 ГДК;

по р. Верхня Біленька: по алюмінію – 1,4 ГДК, залізу загальному – 2,3 ГДК, кобальту – 1,1 ГДК, марганцю – 2,9 ГДК, міді – 2,4 ГДК, нафтопродуктам – 1,4 ГДК, нікелю – 2,6 ГДК, цинку – 2,3 ГДК;

по р. Борова: по алюмінію: 1,1 ГДК, залізу загальному: 2 ГДК, кобальту: 1,1 ГДК, марганцю 3,3 ГДК, міді 2,3 ГДК, нафтопродуктам 1,3 ГДК, нікелю – 2,4 ГДК, цинку: 1,9 ГДК;

по р. Красна: по залізу загальному: 1,9 ГДК, кобальту: 1,1 ГДК, марганцю: 3,4 ГДК, міді: 2,4 ГДК, нікелю: 2,3 ГДК, цинку: 2,4 ГДК;

по р. Хорина: по залізу загальному: 1,8 ГДК, кобальту: 1,2 ГДК, марганцю: 3,7 ГДК, міді: 2,5 ГДК, нафтопродуктам: 1,3 ГДК, нікелю: 2,4 ГДК, цинку: 2,7 ГДК.

Серед досліджуваних важких металів по всіх пунктах моніторингу в Луганській області зафіксовано перевищення нормативу екологічної лише по вмісту свинцю. Концентрація цього показника перевищувала максимально допустиму концентрацію по всіх пунктах, мінімально у 1,7 рази в р. Сіверський Донець, с. Білогорівка, водозабір КП «Попаснянський Районний Водоканал» та максимально у 2,9 рази в р. Верхня Біленька.

Земельні ресурси

Структура основних видів земельних угідь

Донецька область займає площу 2651,7 тис. га, що складає 4,4% території України. Площа сільськогосподарських угідь - 2014 тис. га (77% від загальної площі), у т.ч. рілля - 1652,5 тис. га (81% від загальної площі сільськогосподарських угідь). Розораність території області - 63,4% від загальної площі області (за винятком земель під водою), лісистість - 7,7% від загальної площі області.

Структура земельного фонду області:

- сільськогосподарського угіддя - 2041 тис. га (77%);
- лісові площі - 204 тис. га (7,7%);
- забудовані землі - 200,3 тис. га (7,5%);
- заболочені землі - 10,2 тис. га (0,54%);
- землі під водою - 42,4 тис. га (1,6%).

Загальна площа земель **Луганської області** становить 1838,93 тис. га, у тому числі за деякими категоріями та угіддями:

- Сільгоспугіддя загалом – 1404,06 тис. га;

- Ліси та інші лісовкриті площі – 246,558 тис. га;
- Землі природоохоронного призначення – 74,59 тис. га;
- Землі водного фонду – 16,05 тис. га;
- Землі рекреаційного призначення – 0,651 тис. га;
- Забудовані землі – 64,288 тис. га;
- Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом – 64,09 тис. га.

Найбільша частка у структурі землі належить сільгоспугіддям - 1404,189 тис. га, або 76,35% від загальної площі області. Землі характеризуються різноманітністю ґрунтів, частина їх має несприятливі водно-фізичні і хімічні властивості.

Сільськогосподарська освоєність області у 2019 році склала 76,35%, частка ріллі в загальній площі сільськогосподарських угідь становить 53,34%.

Стан ґрунтів

На території областей поширені суглинисті, глинисті, щепеневосуглинисті ґрунти, чорноземи, ділянки піщаних ґрунтів на узбережжі Азовського моря та в долині Сіверського Донця. Ґрунти в сухому стані сильно пилять, а під час дощів та злив розмокають, стають в'язкими.

В ґрунтах **Донецької області** переважають чорноземи звичайні. В річкових долинах поширені лучно-чорноземні та лучно-болотні ґрунти, на схилах Донецького кряжа і Приазовської височини – чорноземи малопотужні і дернові, щепенюваті ґрунти. Подекуди трапляються солонці і солончаки, в окремих балках та в долині Сіверського Донця – опідзолені, 65 - 70% всієї площі займають еродовані ґрунти.

У ґрунтах **Луганської області** переважають чорноземи (81% площі області). Потужність чорноземних пластів досягає 1 м, а іноді й більше. У північній частині поширені чорноземи звичайні, еродованість ґрунтів 60 – 80%; в південній – чорноземи звичайні та дернові щепенюваті ґрунти, еродованість 48 – 80%; в долині Сіверського Донця – чорноземні, дернові піщані ґрунти, еродованість 54 – 64%.

Наукові дослідження з моніторингу та обстеження сільськогосподарських угідь на території **Донецької області** здійснюється Донецькою філією державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» (ДФ ДУ «Держґрунтохорона»). В системі установи функціонують атестовані лабораторії, в тому числі 6 лабораторій акредитованих відповідно до вимог ДСТУ І80/ІЕС 17025:2006.

У 2019 році було проведено ґрунтово-агрохімічне обстеження та паспортизація земель сільськогосподарського призначення на площі 17,3204 тис. га, у тому числі на території Мангушського району (2,3453 тис. га), Ясинуватського району (5,4375 тис. га) та інших районів (9,5376 тис. га).

Аналізуючи динаміку вмісту гумусу у ґрунтах області, фахівцями Донецької філії ДУ «Держґрунтохорона» виявлено стійку тенденцію до його зменшення. Середньозважений вміст гумусу по області у 2019 році становив 4,01%, у 2018 році – 4,02%. Співставлення гумусованості ґрунтів за часів Докучаєва В.В. (1882 рік) - 6%, із сучасним станом - 4,01% (2019 рік), свідчить, що відносні втрати вмісту гумусу досягли 33,2%.

Гумус є основним показником родючості ґрунту, головним джерелом азотного і мінерального живлення рослин, а також відіграє важливу роль у регулюванні фізико-механічних і водно-фізичних властивостей, регулює вплив сонячного світла на біологічну активність та родючість верхнього шару ґрунту. Втрата лише 1 см верхнього

шару призводить до зменшення як гумусу, так і врожаю на 2-4 т/га. У цілому зростання темпу втрат гумусу у ґрунтах області за останні роки пояснюється багатьма причинами, серед яких основними є посилення процесів розкладу гумусу внаслідок малих норм органічних добрив або повної відсутності їх внесення, зміни у структурі посівних площ.

Наявність в ґрунтах сільськогосподарського призначення важких металів, залишків пестицидів та радіонуклідів на території Донецької області знаходиться на природному рівні та не перевищує гранично допустимі концентрації. Рівень радіоактивного забруднення ґрунтів цезієм - 137 також знаходиться на природному рівні.

За даними обстеження у 2019 році на території Донецької області в останні роки суттєво зменшилось внесення органічних добрив, які є вагомим джерелом повернення в ґрунт гумусу, елементів живлення рослин та відтворення мікробіологічного середовища. За узагальненими даними за 2019 рік по Україні органічних добрив внесено 0,5 т/га посівної площі, у Донецькій області 0,4 т/га. Для підтримки бездефіцитного балансу гумусу необхідно вносити на 1 га більше 10 т органічних добрив.

Сільськогосподарська освоєність **Луганської області** у 2019 році склала 76,35 %, частка ріллі в загальній площі сільськогосподарських угідь становить 53,34 %.

У 2019 році рекультивація порушених земель не проводилась. Основною причиною повільних темпів проведення робіт з поліпшення малопродуктивних угідь та деградованих земель є відсутність актуальних даних по якісних і кількісних характеристиках земель. Роботи з якісної оцінки сільськогосподарських угідь області проводились у 1996 році, були визначені площі дефляційно-небезпечних угідь, з них еродованих, підданих водній та вітровій ерозії та інші. Протягом 1997-2019 років комплексні роботи з якісної оцінки земель не проводились.

Деградація земель та чинники антропогенного впливу

Найважливішою властивістю ґрунтів є родючість, тобто здатність задовольняти потребу рослин в елементах живлення, воді, повітрі, теплі для того, щоб вони (рослини) могли нормально функціонувати і давати продукцію, складову урожай. На основі ґрунтів реалізується рослинництво, яке є базою для тваринництва, а продукція рослинництва і тваринництва забезпечує людину їжею і багатьом іншим. Сільське господарство забезпечує сировиною харчову, частково легку, біотехнологічну, хімічну (частково), фармацевтичну та інші галузі народного господарства.

Деградація земель - це природне або антропогенне спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів.

Деградація земель означає зниження чи втрату біологічної і економічної продуктивності і складної структури орних земель, що зволожуються дощем, зрошуваних орних земель чи пасовищ, лісів і лісистих ділянок у посушливих, напівпосушливих і сухих субгумідних районах у результаті землекористування чи дії одного чи кількох процесів, у тому числі пов'язаних з діяльністю людини і структурами розселення,

За результатами досліджень стану ґрунтів найбільша деградація властива слаборозвиненим ґрунтам, які сформувались на щільних породах, на елювії щільних порід, крутих схилах, де є умови розвитку ерозійних процесів. Вміст гумусу, елементів

живлення рослин таких видів ґрунтів низький та дуже низький, водний режим недостатній для нормального розвитку рослин.

Найбільш масштабними деградаційними процесами є водна та вітрова (дефляція) ерозія ґрунтів, підтоплення земель, підкислення, засолення та осолонцювання ґрунтів.

Деградація земель та опустелювання також призводять до втрат біорізноманіття, погіршення стану або зникнення водних об'єктів, загострення проблем водозабезпечення населення і галузей економіки та, як наслідок, погіршення умов життя людей.

Заходи, які сприяють вирішенню проблеми деградації земель та опустелювання:

- створення захисних лісових смуг по межах полів;
- відновлення рослинного покриву на територіях відкритих гірничих розробок, уздовж доріг, трубопроводів і всіх місць, де він знищений;
- впровадження науково обґрунтованих сівозмін, прогресивних технологій збереження та відтворення родючості ґрунтів та ведення землеробства;
- запобігання деградаційним процесам ґрунтового покриву на найбільш ерозійно-небезпечних територіях, консервація деградованих та малопродуктивних земель;
- закріплення і заліснення рухливих пісків.

У найбільшій мірі деградують ґрунти агроєкосистеми. Причина нестійкого стану агроєкосистем зумовлена їх спрощенням фітоценозом, який не забезпечує оптимальності саморегуляції, постійності структури і продуктивності. І якщо у природних екосистемах біологічна продуктивність забезпечується дією природних законів, то вихід первинної продукції (урожаю) в агроєкосистемах цілком залежить від такого суб'єктивного чинника, як людина, рівня її агрономічних знань, технічної оснащеності, соціально-економічних умов тощо, і, таким чином, залишається непостійним. Наприклад, у разі створення людиною монокультури (пшениці, буряку, соняшнику, кукурудзи) в агроєкосистемі порушується видова різноманітність рослинних угруповань. Агроєкосистема спрощується, стає нестійкою, не здатною протистояти біотичному або екологічному стресу.

Основні впливи антропогенного впливу на ґрунти такі:

- інтенсивна оранка ґрунтів;
- знищення лісів (вирубання дерев, чагарникових);
- падіння рівня ґрунтових вод;
- випалювання торішньої сухої трави;
- засмічення побутовими та промисловими відходами;
- забудова.

Посилює техногенний вплив на довкілля також видобування корисних копалин відкритим способом, що супроводжується використанням земельних ділянок на значних площах зі зняттям поверхневого шару ґрунту. Здійснення такої діяльності приводить до деградації земель і інших негативних екологічних наслідків, оскільки рекультивация порушених земель виконується несвоєчасно або на недостатньому рівні.

Внесені вугільною промисловістю зміни не можуть бути відновлені самою природою. Тому, на місці порушених промисловістю природно-територіальних комплексів необхідно створювати нові продуктивні і стійкі природні і господарські утворення, що відповідають потребам людини (лісонасадження, штучні водойми, місця для відпочинку населення).

Промислові відходи

Донецька область

Однією з найгостріших екологічних проблем в Донецькій області є проблема поводження з відходами. Накопичені в області у великих обсягах промислові відходи (більше 896,4 млн т) чинять на навколишнє природне середовище техногенний вплив. У розрахунку на 1 км² території області обсяг відходів I-IV класів небезпеки, накопичених у місцях видалення відходів на кінець 2019 року дорівнює 33 805,2 т, що у розрахунку на одну особу становить 216,1 т.

Наявність в області підприємств хімічної, коксохімічної, машинобудівної промисловості, чорної та кольорової металургії та інших призвела до значних обсягів утворення і накопичення відходів та забруднення територій міст.

Внаслідок виробничої діяльності підприємств у 2019 році, в області утворилося 25 606,4 тис. т відходів I-IV класів небезпеки. Відходів I-III класів небезпеки - 147,3 тис. т.

Відносно загальноукраїнських обсягів в Донецькій області (без урахування частини тимчасово окупованій території у Донецькій області) утворено 5,8 % відходів I-IV класів небезпеки та 25,8% відходів I-III класів небезпеки. Відходів I класу небезпеки (надзвичайно небезпечні) утворилось 0,2 тис. т, II класу небезпеки (високо-небезпечні) - 12,5 тис. т, III класу небезпеки (помірно небезпечні) - 134,6 тис. т та IV класу небезпеки (мало небезпечні) – 25 459,1 тис. т.

В адміністративному плані найбільша кількість відходів у 2019 році утворилась в містах: Маріуполь (8678,0 тис. т), Добропілля (3343,1 тис. т), Мирноград (350,7 тис. т), Краматорськ (363,3 тис. т), Авдіївка (195,5 тис. т), Вугледар (207,4 тис. т), Покровськ (262,4 тис. т), Селидове (236,0 тис. т), Слов'янськ (32,4 тис. т), Новогродівка (39,0 тис. т), Бахмут (23,4 тис. т), Костянтинівка (19,9 тис. т), Торецьк (103,8 тис. т) та районах: Волноваському (7089,5 тис. т), Марійському (1149,2 тис. т), Бахмутському (530,4 тис. т), Слов'янському (443,4 тис. т), Покровському (2441,5 тис. т), Олександрівському (48,8 тис. т).

Найбільшими утворювачами відходів в області у 2019 році є підприємства міста Маріуполя, а саме:

ПРАТ «ММК ІМ. ІЛЛІЧА» - загальна кількість утворення відходів дорівнює 6199,934 тис. т, з яких відходів I класу небезпеки - 0,181 тис. т, II класу - 9,445 тис. т, III класу - 1,819 тис. т та IV класу небезпеки - 6188,482 тис. т;

ПРАТ «МК «АЗОВСТАЛЬ» - загальна кількість утворення відходів - 2276,964 тис. т, з яких відходів I класу небезпеки - 0,002 тис. т, II класу - 0,140 тис. т, III класу - 49,228 тис. т та IV класу небезпеки - 2227,594 тис. т.

Луганська область

У Луганській області в 2019 році в області утворилося 443,44 тис. т відходів I-IV класів небезпеки (79,5% відносно до 2018 року), з яких від економічної діяльності - 349,18 тис. т, від домогосподарств - 94,26 тис. т.

За ступенем небезпечності суб'єктами господарювання області було утворено 5,51 тис. т відходів I класу небезпеки, 0,27 тис. т - II класу небезпеки, 5,46 тис. т - III класу небезпеки та 432,2 тис. т - IV класу небезпеки.

Найбільшими утворювачами відходів на підконтрольній частині області є

ВП «Луганська ТЕС» ТОВ «ДТЕК СХІДЕНЕРГО», ПрАТ «Рубіжанський картонно-тарний комбінат», ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Зоря», ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання АЗОТ», шахти ПАТ «Лисичанськвугілля» та ДП «Первомайськвугілля».

На кінець 2019 року у спеціально відведених місцях накопичено 64 754,3 тис. т відходів (100,5% відносно до 2018 року), з яких відходи I-III класів небезпеки - 861,96 тис. т (100,3%). Ще 176,51 тис. т відходів I-IV класів небезпеки тимчасово зберігаються на території підприємств.

Утилізовано протягом 2019 року було 42,13 тис. т відходів всіх класів небезпеки (92,5% відносно до 2018 року), спалено - 31,56 тис. т (104,8%), видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти - 378,48 тис. т (78,9%).

До основних накопичувачів промислових відходів у спеціально відведених місцях на території підконтрольної частини області відносяться шахти ПАТ «Лисичанськвугілля» та ДП «Первомайськвугілля», ВП «Луганська ТЕС» ТОВ «ДТЕК СХІДЕНЕРГО», ДП «Севєродонецька ТЕЦ», ПрАТ «Севєродонецьке об'єднання Азот», ПрАТ «Рубіжанський картонно-тарний комбінат», ТОВ «Рубіжанський краситель», ПрАТ «Лисичанська нафтова інвестиційна компанія», ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Зоря» та ПАТ «Лисичанський склозавод «Пролетарій».

Стан флори та фауни

Донецька область

Рослинний світ

Рослинний світ Донецької області у зв'язку з її географічним розміщенням представлений, в першу чергу, степовими рослинними формаціями і частково лісостеповими й заплавленими. Проте на південному сході України він зазнав найбільшої антропогенної трансформації внаслідок інтенсивного розвитку промисловості та сільського господарства, високого рівня урбанізації території. Так, збереження біорізноманітності флори є актуальною проблемою в регіоні.

Природні трав'яні екосистеми дуже змінилися внаслідок високого відсотку розорення території області та подекуди надмірного випасу худоби. Цілині рештки природного степового травостою збережені у відносно невеликій кількості на територіях природно-заповідного фонду і окремими ділянками по балках та крутосхилах, де менше відбувається господарське навантаження на флору.

Сучасний склад флори Донецької області – це 1930 видів судинних рослин, що відносяться до 653 родів, 136 родин, серед яких 93 ендемічних і субендемічних (рівень ендемізму флори області складає 15% (близько 250 видів), є види з дуже вузькими і локальними ареалами – 11 приазовських і 10 донецьких ендеміків. Чимало рослин, що мають реліктову природу в регіоні, поширення яких є диз'юнктивним або пограничноареальним. Раритетну фракцію флори складають 369 видів судинних рослин, тобто близько 19% від загальної кількості, в тому числі 23 ймовірно зниклих в Донецькій області. Серед раритетних видів флори Донецької області, 138 видів внесли до Червоної книги України, 7 – до Світового червоного списку, 41 – до Європейського червоного списку, 12 видів охороняються Бернською конвенцією, а 285

охороняються на регіональному рівні. 220 видів із раритетної фракції флори (58,7% від їх загальної кількості) відомі у регіоні лише з 1-3 місцезнаходжень.

Фіторізноманітність на території Донецької області нерівномірна: найбільше видове багатство на Донецькому кряжу (близько 1600 видів), найменше – у басейнах малих річок, що відносяться до системи Дніпра (близько 800 видів); на території донецького Північного Приазов'я зростають близько 1220 видів, а на територіях, прилеглих до основного русла Сіверського Донця – близько 1200 видів.

Більше 90% видів флори відмічалось на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду різних категорій, 82% – на територіях об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

Значним видовим різноманіттям характеризується рослинний світ національного природного парку «Святі Гори». Тут зосереджено більше третини фітоценотичного різноманіття рослинного покриву південного сходу України.

На території НПП «Святі Гори» виявлено 89 видів ґрунтових водоростей, 69 – лишайників, 1052 види грибів.

На території НПП «Святі Гори» зростають 4 види вищих рослин, занесених до списку Бернської конвенції, 18 видів вищих рослин, занесених у різні категорії Європейського червоного списку та 142 види вищих рослин, занесених до регіонального червоного списку. Спеціальні заходи для охорони цих видів не розроблялися, вони охороняються на території НПП у комплексі як частина природи.

Рослинний світ НПП «Меотида» нараховує 731 вид судинних рослин, які об'єднані в 324 роди, 84 родини і 4 відділи. Аборигенна фракція рослинного світу налічує 587 видів, що складає 80,3% від спонтанної флори НПП. Синантропну фракцію флори утворюють 227 видів, які складаються із апофітної (аборигенної) і адвентивної груп, до яких віднесено 83 (11,4%) і 144 (19,7%) видів відповідно.

Флора НПП «Меотида» включає значну кількість вузькоареальних таксонів (53 види), що вказує на своєрідність флори парку, 51 вид судинних рослин охороняються на регіональному рівні.

Рослинність парку представлена різнотравно-типчакково-ковилловими степами та їх петрофітним і геміпсамофітним (на косах) варіантами, луками, галофітними, літоральними, синантропними, прибережно-водними і водними угрупованнями.

До складу рослинного світу НПП «Меотида» входять 33 види, занесені до Червоної книги України, 11 – до Червоної книги МСОП, 20 – до Європейського Червоного списку (1991), 2 – до Додатку I Бернської конвенції. Разом – 52 види.

Загальна площа лісів Донецької області складає 204,1 тис. га. За лісокористувачами територія лісового фонду Донецької області розподілена наступним чином: Донецьке обласне управління лісового та мисливського господарства – 121,8 тис. га (59,63%), Служба автомобільних доріг – 1,2 тис. га (0,59%), Управління Донецької залізниці – 8,0 тис. га (3,9%), НПП «Святі Гори» – 11,9 тис. га (5,83%), «Комунальне підприємство «Вода Донбасу» – 2,2 тис. га (1,08%), землі запасу та інші – 51,1 тис. га (25,03%).

Станом на 01.01.2020 загальна площа земель лісогосподарських підприємств Донецького обласного управління лісового та мисливського господарства склала 121814,9 га, з них покрита лісом 87067,63 га.

Більш ніж 70% лісових масивів області мають штучне походження і посаджені, перш за все, на землях, що піддаються впливу водної та вітрової ерозії, а також в заплавах річок і навколо штучних водойм. Структуру цих лісів на 51% утворюють дубові і на 25% соснові

насадження. В той же час в області збережені особливо цінні природні (байрачні, заплавні) ліси, типові для степової зони.

Лісистість області складає 7,7%, що майже вдвічі нижче, ніж в середньому по Україні, і нижче оптимального рівня (12%).

Ліси області віднесені до 1 категорії. Вони не мають промислового значення, виконують виключно природоохоронні та рекреаційні функції, підлягають особливій охороні, і тому рубки головного користування в них не проводяться. На території НПП «Святі Гори» відмічено 120 видів дерев, чагарників та напівчагарників. Крім аборигенних видів 48 видів – інтродукованих, з них 30 видів дерев і 18 – чагарників, які використовувались головним чином для озеленення населених пунктів та створення лісових культур.

Тваринний світ

Видовий склад фауни Донецької області нараховує понад 25 тисяч видів тварин різноманітних систематичних груп, з яких більше 24 тисяч видів представлені безхребетними тваринами (молюсками, комахами, багатоніжками, павукоподібними, ракоподібними, черв'яками та іншими). Хребетні тварини представлені рибами та круглоротими, амфібіями – 9 видів, рептиліями – 12 видів. На території області постійно перебуває та відмічається на прольотах, зальотах, зимівлі та міграціях понад 300 видів птахів, майже 50 видів ссавців.

До Переліку видів тварин, що підлягають особливій охороні на території Донецької області, затвердженого наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 11.09.2017 № 333, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 29.09.2017 за № 1202/31070, занесено 185 видів тварин: 120 видів безхребетних і 65 видів хребетних тварин.

56 видів фауни занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES);

846 видів занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції).

157 видів занесений до додатків Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннської конвенції, CMS).

83 видів охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA).

14 видів охороняються відповідно до Угоди про збереження кажанів в Європі (EUROBATS).

Луганська область

Рослинний світ

Природні ландшафти та ресурси Луганщини перебувають під значним техногенним та антропогенним навантаженням. Кліматичні умови степової зони створюють ризики для відтворення та розведення лісів, їх збереження.

В цих умовах питання збереження біологічного різноманіття набуває стратегічного значення для забезпечення екологічної безпеки. Тому державна політика в галузі збереження рослинних ресурсів направлена на відтворення лісів - як основного природного чинника стабільного існування довкілля і збереження територій зайнятих

природною рослинністю - степів, площі та видова різноманітність яких з року в рік зменшуються в результаті дії не тільки антропогенних факторів ф і проведення бойових дій на території області.

На території області зростає 1838 видів рослин, які відносяться до 629 родів і 141 родини. До Червоної Книги України занесені 129 видів переважно степової флори.

Фітоценофонд складають близько 530 асоціацій, об'єднаних у 98 формацій і класів, які відносяться до 9 типів рослинності. Загальним типом рослинності є степи. У зв'язку з тим, що найбільша частина степів розорана, ценотична різноманітність зонального типу збільшена та складає приблизно 102 асоціації, що відносяться до 12 формацій, фітоценози яких збереглися в заповіднику та на землях, непридатних для сільськогосподарського користування. До степового типу рослинності належать також досить специфічні агломеративні співтовариства кам'янистих відслонень (на крейдах, вапняках, мергелях, пісковиках, сланцях). У заплавах річок і на дні балок типовою є різноманітна лугова рослинність, а навколо водоймищ розвинута лучно-болотна, болотяна, прибережно-водяна та водяна рослинність.

Для Луганської області досить характерною є синантропна рослинність, розповсюдження якої пов'язане з порушеними місцеперебуваннями - сільськогосподарськими угіддями, урбанізованими територіями, техногенними екотопами (кар'єрами, відвалами тощо). У Зелену книгу України занесені 26 синтаксонів рослинності Луганської області.

Попри різноманітність флори, зростаючий антропогенний вплив призводить до збіднення видової та структурної різноманітності рослинного покриву. У зв'язку з цим виникає потреба створення резерватів для збереження генофонду флори й фітоценофонду області.

Негативним фактором впливу на порушення рослинного покриву також є проведення на території області військових дій. Внаслідок утворення вирв від вибухів руйнується ґрунтовий та рослинний покрив і ростуть інвазійні види рослин (злінка канадська, амброзія, лопух та ін.). Гостро стоїть проблема збереження степової рослинності. Через забруднення ґрунтів внаслідок обстрілів (у вирвах ґрунти мають значний вміст важких металів) відновлення рослинного покриву дуже повільне.

Тваринний світ

На території області зустрічається один вид круглоротих, 48 видів риб, 9 видів земноводних, 12 видів плазунів, 281 вид птахів та 77 видів ссавців.

Скорочення місць, історично придатних для перебування диких тварин, безпосереднє знищення об'єктів тваринного світу, загальне техногенне навантаження на навколишнє природне середовище та надмірний рекреаційний тиск на природні комплекси в періоди відтворення диких тварин зумовлюють загальне збіднення видового та популяційного складу фауни області. Це потребує прийняття невідкладних заходів, спрямованих перш за все на забезпечення охорони місць існування тварин, суттєве підвищення ефективності контролю за їх використанням.

Соціально-демографічні показники регіону та здоров'я населення

Донецька область

Демографічний розвиток Донецької області впродовж останніх років характеризується тенденцією до поступового спаду чисельності населення. За даними Державної служби статистики України, протягом 2015-2019 років чисельність населення області скоротилась на 165,4 тис. осіб, або на 3,8%, у тому числі за рахунок природнього скорочення – на 110,7 тис. осіб, міграційного скорочення – на 54,7 тис. осіб.

Зменшення населення пояснюється, в першу чергу, природними чинниками. Протягом останніх років народжуваність була значно нижче смертності, що спричинило від'ємний приріст населення. Сальдо міграції, також від'ємне, але міграція мала менший вплив на скорочення населення, ніж природні чинники.

З 2014 року на частині території області органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження. За оціночними даними на території, підконтрольній українській владі, проживає 1857,4 тис. осіб.

Частка жінок в структурі населення області складає майже 55%, з них 33% – це жінки старше 60 років і 30% – до 35 років. Серед чоловіків – 41% у віці молодшому за 35 років і тільки 21% старше 60 років.

В області природне скорочення населення у 2019 році в порівнянні з 2015 роком склало 110,7 тис. осіб. При цьому, народжуваність скоротилась на 13,2%, а смертність збільшилась на 3,2%. Протягом 2015-2019 років смертність у середньому в 2,2 рази перевищує народжуваність. Як наслідок, відбувається старіння населення; зростає демографічне навантаження на осіб працездатного віку.

Середній вік населення Донецької області станом на 01.01.2020 становив 45,6 років, середній вік жінок – 48,3 років, чоловіків – 42,5 років.

Демографічне навантаження в області у віці 16-59 років у 2019 році склало 716 осіб, що на 6,7% вище середнього показника по Україні (671 особа). Більші показники має тільки Чернігівська область (717 осіб). При цьому, навантаження особами старше 60 років (503 особи) має тенденцію до зростання та в 2,4 рази перевищує навантаження особами віком 0-15 років (213 осіб).

Серед хвороб, які можуть мати відношення до забруднення довкілля, слід виділити хвороби органів дихання, захворювання на хронічний бронхіт та астму, а також інфекційні захворювання та новоутворення.

Потрапляння забруднюючих речовин в організм людини до органів дихання та травлення викликає ризик розвитку їх хвороби. До складу пилу можуть входити особливо небезпечні частинки, такі як свинець, кадмій, ртуть, діоксини. На населення, що мешкає поблизу промислових підприємств, можуть мати вплив сполуки речовин, що утворюються в результаті технологічних процесів.

На підставі наведених даних можна зробити висновок, що рівень захворюваності населення області хворобами, які можуть мати відношення до забруднення довкілля, є достатньо високим. Явно виражених тенденцій до зниження рівнів захворюваності по кількості населення не спостерігається.

Луганська область

Демографічна ситуація в області залишається складною і погіршується через проведення Операції об'єднаних сил в регіоні. Протягом 2015-2019 років чисельність наявного населення Луганської області зменшилася з 2205,4 тис. до 2135,9 тис. осіб.

На території області, де функціонують та здійснюють свою діяльність органи української влади, проживають 675,6 тис. осіб, або 31,6 % від загальної кількості наявного населення.

В умовах загострення суспільно-політичної ситуації зберігається негативна тенденція природного скорочення чисельності населення. Показник смертності у 2019 році майже втричі перевищує показник народжуваності (на 10980 осіб).

Система охорони здоров'я Луганської області на підконтрольній українській владі території представлена: 25 лікарняними закладами, 6 диспансерами, 16 центрами первинної медико-санітарної допомоги, 1 регіональним центром екстреної медичної допомоги та медицини катастроф у складі якого 3 станції екстреної медичної допомоги, обласним центром профілактики та боротьби зі СНІД, дитячим туберкульозним санаторієм м. Северодонецька, обласним будинком дитини м. Северодонецька, обласним бюро судово-медичної експертизи. Впродовж 2015-2018 років відбулись зміни у кількості лікарень з 30 до 27 за рахунок перереєстрації обласних лікувально-профілактичних закладів з міста Луганськ у міста Северодонецьк, Лисичанськ та Рубіжне.

III ОСНОВНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Водопостачання та водовідведення

Враховуючи, що згідно проекту Постанови в м. Маріуполь будуть реалізовані заходи з водопостачання та водовідведення, наявна необхідність оцінки екологічної ситуації в місті як в цілому, так і в сфері водопостачання та водовідведення, та здійснення аналізу щодо впливу запропонованих заходів на вирішення екологічних проблем.

Таблиця 5

Екологічні проблеми в місті Маріуполь

№ з/п	Екологічні проблеми
1	Екологічні наслідки діяльності промислових підприємств (зокрема, забруднення атмосферного повітря викидами промислових підприємств)
2	Забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових і сільськогосподарських підприємств, підприємств житлово-комунального господарства, поверхневого стоку населених пунктів
3	Застарілий стан основних фондів житлового господарства: теплових, водопровідно-каналізаційних, електричних мереж, ліфтового господарства. Втрати води та тепла в мережах. Збиткові котельні (застарілі котли). Недостатній тиск у водопровідних мережах. Низький рівень якості теплопостачання та водопостачання.
4	Потреба у проведенні термомодернізації будівель закладів освіти, охорони здоров'я та культури з метою зниження обсягу палива, що споживається, та як наслідок, зменшення кількості викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.
5	Істотне забруднення атмосферного повітря викидами автотранспорту
6	Замулення та засмічення водних об'єктів
7	Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону
8	Незадовільний стан очисних споруд
9	Надмірне використання природних ресурсів
10	Неефективне управління у сфері поводження з твердими побутовими відходами, зокрема: наявність стихійних сміттєзвалищ побутових відходів; недостатня кількість сучасної інфраструктури поводження з побутовими та промисловими відходами; відсутність системи роздільного збору сміття
11	Низький рівень екологічної обізнаності, недостатня активність та самоорганізація суспільства з питань охорони довкілля
12	Недостатнє використання сучасних технологій для зменшення впливів на довкілля на промислових підприємствах
13	Висока концентрація екологічно небезпечних виробництв у структурі промисловості
14	Відсутність економічних механізмів стимулювання розвитку екологічно безпечних технологій та природоохоронних систем

Як можна визначити з Таблиці 5, в м. Маріуполь наявні значні проблеми в сфері водопостачання та водовідведення, які необхідно проаналізувати з метою можливості їх вирішення шляхом реалізації документа державного планування.

З цією метою використано SWOT-аналіз, який є дієвим інструментом для прийняття та оцінки управлінських рішень щодо документу державного планування. Виявлені при проведенні SWOT-аналізу сильні сторони, слабкості, можливості і загрози надалі визначатимуть можливість та доцільність управлінських рішень.

Результати SWOT-аналізу ситуації з водопостачанням та водовідведенням у місті Маріуполь наведено в Таблиці 6.

Таблиця 6

SWOT-аналіз проблеми з водопостачанням в місті Маріуполь

<p>СИЛЬНІ СТОРОНИ (S)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Стійкий високий попит на послуги, обумовлений їх приналежністю до товарів першої необхідності; 2. Наявність експлуатаційних підприємств з розвинутою виробничою базою; 3. Присутність міжнародних гуманітарних та фінансових організацій у регіоні; 4. Фінансова, методична допомога держави в реалізації інвестиційних проєктів; 5. Високий рівень кваліфікації персоналу; 	<p>СЛАБКІ СТОРОНИ (W)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Високий знос і низька ефективність основного обладнання; 2. Високий рівень втрат питної води в умовах низької ефективності використання матеріальних та енергетичних ресурсів; 3. Висока собівартість послуг; 4. Невідповідність якості очищених стічних вод гранично допустимому скиду речовин у водні об'єкти;
<p>МОЖЛИВОСТІ (O)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Співпраця з проєктами міжнародної технічної допомоги, міжнародними фінансовими організаціями чи Урядами іноземних держав; 2. Пошук інвестиційних ресурсів для оновлення діючої інфраструктури; 	<p>ЗАГРОЗИ (T)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Активізація бойових дій на території області, висока ймовірність пошкодження окремих об'єктів систем водопостачання та водовідведення; 2. Наростаючий знос основних фондів;

Проєкт постанови передбачає захід з розробки генерального плану по удосконаленню системи водопостачання та водовідведення м. Маріуполя до 2040 року, та будівництво, ремонт, модернізація об'єктів і споруд з очищення питної води та зменшення її витрат у мережах водопостачання. Його реалізація стане можливою завдяки використанню можливостей пошуку інвестиційних ресурсів для оновлення діючої інфраструктури, та, як наслідок, співпраці з проєктами міжнародної технічної допомоги, міжнародними фінансовими організаціями чи Урядами іноземних держав. Місцеві органи виконавчої влади, завдяки фінансовій та методичній допомозі держави, зможуть реалізувати даний проєкт, в підсумку підвищивши якість очищених стічних вод, зменшивши обсяг втрат води та загалом їх споживання.

При гіпотетичному сценарії, якщо документ державного планування не буде затверджений, подальше функціонування та розвиток системи водопостачання та водовідведення в м. Маріуполь, з вирішенням зазначених екологічних та соціально-економічних проблем, є проблематичним.

Відновлення інфраструктури зрошувальних систем Донецької та Луганської областей

Надмірне використання водних ресурсів малих річок для потреб сільського господарства та риборозведення, самовільне водокористування та безпроєктне створення штучних водойм на руслах малих річок порушує природний водний, гідробіологічний режим річок, збільшує заростання та утворення донних відкладень. Скиди шахтних вод вносять у води річок додаткове забруднення мінеральними речовинами. Розораність водозабірних басейнів сягає граничних меж при надто низькому ступені залісення. На багатьох річках і водоймах не закріплені прибережні захисні смуги, а деякі з наявних не завжди відповідають вимогам водного законодавства України.

В проєкті Постанови наявні заходи, що стосуються зрошення в Донецькій та Луганській областях, та відновлення гідрологічного режиму р. Деркул у Біловодському районі Луганської області, однак через недостатність інформації вплив на вирішення наявних екологічних проблем не оцінювався.

Будівництво залізничної гілки. Будівництво та реконструкція житла. Облаштування КПВВ.

Проєкт постанови передбачає наступні інфраструктурні заходи:

- будівництво залізничної лінії, яка з'єднає дільницю Лантратівка – Кіндрашівська-Нова із залізничною мережею України;
- облаштування контрольних пунктів в'їзду/виїзду, удосконалення необхідної інфраструктури для громадян, які перетинають лінію розмежування, створення сервісних зон КПВВ;
- модернізацію залізничних шляхів у Луганській області;
- реконструкцію ліній зв'язку на дільниці Попасна-Світлодарське, у т.ч. прокладання волокно-оптичної лінії зв'язку;
- капітальний ремонт автодорожнього шляхопроводу 1191км ПК 6 ст. Волноваха.

Зазначені заходи не спрямовані на вирішення вже існуючих екологічних проблем, однак в разі їх реалізації вони можуть мати негативний вплив на довкілля, який буде розглянуто в розділі IV.

IV ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ

Наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки для флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, ландшафту (включаючи техногенного), природних територій та об'єктів, безпеки життєдіяльності населення та його здоров'я, матеріальних активів, об'єктів культурної спадщини та взаємодія цих факторів.

При дотриманні та виконанні всіх передбачених законодавством захисних і охоронних заходів під час реалізації проєкту Постанови, можливість виникнення негативних екологічних наслідків та понаднормативних викидів в атмосферне повітря забруднюючих речовин не передбачається.

Коротко- та середньострокові наслідки (1, 3-5, 10-15 років), за результатами оцінки проєкту Постанови наразі не передбачаються через відсутність у проаналізованих матеріалах відповідних технічних показників і часових параметрів.

При виконанні підготовчих та будівельних робіт на проєктованих об'єктах, що будуть реалізовані в рамках реалізації проєкту Постанови, вплив на навколишнє середовище матиме короткочасний та локальний характер (тимчасові наслідки для довкілля). Наприклад при роботі двигунів внутрішнього згорання будівельних машин та механізмів, при здійсненні зварювальних та земельних робіт, при фарбуванні металевих поверхонь будуть здійснюватися викиди в атмосферне повітря. Постійні наслідки для довкілля існуючих і проєктних об'єктів, наприклад, скиди забруднюючих речовин у поверхневі води після очисних споруд, тощо – аналізуються в процесі проведення оцінки впливу на довкілля конкретного проєкту.

Наслідки у разі прийняття документу державного планування

Реалізація запропонованих в проєкті Постанови заходів може опосередковано здійснити негативний вплив на довкілля та здоров'я населення через фактори забруднення атмосферного повітря, поверхневих та підземних вод, ґрунтів, знищення зелених насаджень в містах, лісів та інше.

Відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», перша категорія видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля і підлягають оцінці впливу на довкілля, включає, зокрема, будівництво магістральних залізничних ліній загального користування та установок для очищення стічних вод продуктивністю, що перевищує еквівалент чисельності населення в розмірі 150 тисяч осіб.

Друга категорія видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля та підлягають оцінці впливу на довкілля, включає:

- сільськогосподарське та лісогосподарське освоєння, рекультивация та меліорація земель (управління водними ресурсами для ведення сільського господарства, у тому числі із зрошенням і меліорацією) на територіях площею 20 гектарів і більше або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду чи в їх охоронних зонах на площі 5 гектарів і більше, будівництво меліоративних систем та окремих об'єктів інженерної інфраструктури меліоративних систем;
- проведення робіт з розчищення і днопоглиблення русла та дна річок, берегоукріплення, зміни і стабілізації стану русел річок;

– установки для очищення стічних вод з водовідведенням 10 тисяч кубічних метрів на добу і більш.

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації проєкту Постанови зведені в Таблиці 7.

Таблиця 7

Ймовірні наслідки для довкілля

Ймовірні наслідки		Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
		Так	Ймовірно	Ні	
Повітря					
1.	Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?			•	
2.	Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		•		
3.	Погіршення якості атмосферного повітря?		•		
4.	Появу джерел неприємних запахів?			•	
5.	Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			•	
Водні ресурси					
6.	Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?			•	+
7.	Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			•	+
8.	Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			•	
9.	Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населення?		•		
10.	Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			•	+
11.	Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			•	
12.	Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			•	
13.	Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			•	+
14.	Зміни напряму або швидкості потоків підземних вод?			•	
15.	Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?		•		
16.	Забруднення підземних водоносних горизонтів?			•	
Відходи					
17.	Збільшення кількості утворених твердих побутових відходів?		•		
18.	Збільшення кількості утворених чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?		•		
19.	Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?		•		
20.	Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			•	
21.	Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			•	
Земельні ресурси					
22.	Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?	•			
23.	Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?		•		
24.	Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?		•		
25.	Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			•	
26.	Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?		•		

Ймовірні наслідки		Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
		Так	Ймовірно	Ні	
27.	Виникнення конфліктів між ухваленими цілями проекту Постанови та цілями місцевих громад?			•	
Біорізноманіття					
28.	Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			•	
29.	Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?		•		
30.	Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?			•	
31.	Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?		•		
Рекреаційні зони та культурна спадщина					
32.	Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?			•	
33.	Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			•	
34.	Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			•	
Населення та інфраструктура					
35.	Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			•	
36.	Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?	•			+
37.	Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?	•			+
38.	Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?	•			+
39.	Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?	•			+
40.	Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?		•		
Екологічне управління та моніторинг					
41.	Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			•	
42.	Погіршення екологічного моніторингу?			•	
43.	Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			•	
44.	Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			•	
Інше					
45.	Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?		•		
46.	Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			•	
47.	Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?		•		
48.	Суттєве порушення якості природного середовища?			•	
49.	Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			•	
50.	Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			•	

На основі оцінок, представлених в Таблиці 7, можна зробити наступні висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації проєкту Постанови:

Таблиця 8

Висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля

Складові довкілля	Ймовірний вплив на довкілля
Атмосферне повітря	У результаті реалізації проєкту Постанови вірогідне збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел, що зумовлено як наслідок будівництва нових інфраструктурних об'єктів або реконструкції існуючих. В період будівництва викиди забруднюючих речовин в атмосферу можуть здійснюватися при проведенні зварювальних і фарбувальних робіт, роботі двигунів автотранспорту, що здійснює будівельно-монтажні роботи, процеси по переміщенню мінерально-будівельних матеріалів та конструкцій. Проте ці впливи є короткостроковими (протягом періоду будівництва) і реверсивним. При штатному режимі проведення будівельних робіт, з урахуванням впровадження передбачених організаційно-технічних заходів та визначених екологічних умов – вплив від реалізації документу державного планування, під час будівництва визначених в ньому об'єктів, на атмосферне повітря характеризується як екологічно допустимий. Під час експлуатації збудованої залізничної ділянки буде організований рух залізничного транспорту. При штатному режимі експлуатації об'єкта, з урахуванням впровадження передбачених організаційно-технічних заходів та визначених екологічних умов – вплив від реалізації документу планової діяльності, під час експлуатації збудованих об'єктів, на атмосферне повітря характеризується як екологічно допустимий.
Водні ресурси	Проєкт постанови містить завдання, реалізація яких дасть можливість: забезпечити реалізацію державної політики у сфері питної води та питного водопостачання; підвищити якість питної води до нормативних вимог поліпшити санітарну, епідемічну та екологічну ситуацію; впровадити на підприємствах питного водопостачання та водовідведення новітні технології із застосуванням сучасного обладнання, приладів і матеріалів; зменшити втрати питної води.
Відходи	Проєкт постанови містить завдання, реалізація яких має привести до покращення очищення стічних вод. Під час будівництва всієї транспортної та житлової інфраструктури основними наслідками щодо утворення відходів є велика кількість відходів будівництва/знесення. Неналежне поводження з відходами може призвести до потенційного впливу на ґрунти і воду. Відходи, що генеруються залізничним транспортом, є відпрацьованими залізничними шпалами і шламом, побутовими відходами зі станцій і поїздів, елементами колій, мастила тощо.
Земельні ресурси	Внаслідок реалізації проєкту Постанови не передбачається появи таких загроз як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози. Разом з тим, ймовірне порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару внаслідок будівництва інфраструктурних проєктів, для яких необхідно відводити нові земельні ділянки з метою господарської діяльності.
Культурна спадщина та	Негативні наслідки можуть виникнути на етапі будівництва інфраструктури. У випадку археологічних знахідок мають вживатися

Складові доквілля	Ймовірний вплив на доквілля
матеріальні активи	заходи відповідно до законодавства і конвенцій з охорони культурної спадщини, ратифіковані Україною.
Біорізноманіття та рекреаційні зони	Основний потенційний вплив на флору та фауну при будівництві залізничної гілки – фрагментація середовищ існування. Можливий значний вплив щодо деяких видів дрібних тварин, а також для великих хижаків. Також, ймовірний потенційний вплив на ліси. Додатковим впливом при будівництві є порушення спокою птахів і диких тварин внаслідок посилення освітлення при будівництві та експлуатації транспортної інфраструктури.
Населення та інфраструктура	Проект постанови не передбачає появи нових ризиків для здоров'я населення Луганської та Донецької областей.
Екологічне управління, моніторинг	Проект постанови не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки.
Кумулятивний вплив	Ймовірність того, що хоча реалізація проекту Постанови передбачає негативні наслідки на доквілля або здоров'я людей, які самі собою будуть незначними, але в сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на доквілля, є незначною.
Акустичний вплив	Ймовірними джерелами зовнішнього техногенного шумового забруднення, які можуть виникнути у рамках реалізації проекту постанови, є: всі види транспорту, що використовуються під час будівництва зазначених інфраструктурних проектів; шум від об'єктів і споруд з очищення питної води та зменшення її витрат у мережах водопостачання. Підвищені рівні шуму та вібрацій очікуються в районах, розташованих поблизу новозбудованих залізничних ліній. Однак, це залежить від часу доби та частоти проходження поїздів. На етапі експлуатації в межах населених пунктів, на ділянках, де прогнозується рівень шуму вище дозволеного, необхідно вжити протишумових заходів. Найбільший вплив на генерацію шуму має стан колій та поїздів, тому особливу увагу слід приділяти плановому технічному обслуговуванню. Бар'єри, призначені для захисту від шуму, буду виконувати ефективно свою функцію тільки тоді, коли колії і транспорт перебувають у належному стані. У зв'язку зі збільшенням швидкості руху поїздів і очікуваного збільшення обсягу трафіку, може мати місце вібрація, яка також відчуватиметься населенням, що проживає в безпосередній близькості від залізничного полотна. З іншого боку, модернізація дозволить суттєво поліпшити поточну ситуацію і зменшити рівень вібрації, зумовлений неналежними рейковими з'єднаннями та зносом колій.

Транскордонні наслідки для доквілля

На теперішній час Донецька та Луганська області знаходяться в зоні проведення операції Об'єднаних сил, а частина їх території (включаючи частину державного кордону з державою-агресором) тимчасово не підконтрольна українській владі. Процеси, які відбуваються на цій території, на даний момент є неконтрольованими та мають наслідки, які важко оцінити. Разом з цим, попри неможливість проведення транскордонних консультацій, потреба в них відсутня, оскільки заходи проекту постанови не мають транскордонних наслідків.

Наслідки для довкілля, якщо документ державного планування не буде прийнято. Альтернативний сценарій.

Сценарний підхід є ефективним інструментом стратегічного планування, оскільки дозволяє з єдиних позицій вирішувати завдання багатоваріантності розвитку екологічної ситуації. Сценарій розвитку є описом послідовності подій від теперішнього до майбутнього стану екологічної ситуації регіону, що ґрунтується на припущеннях. Необхідною умовою успішності планування, крім об'єктивного аналізу стану довкілля в регіоні, є найбільш вірогідні прогнози, побудовані на статистично зафіксованих тенденціях і кількісних показниках.

Під час складання Звіту про СЕО опрацьовувалося кілька варіантів сценаріїв розвитку: оптимістичний та інерційний.

Оптимістичний сценарій розвитку екологічної ситуації передбачає прийняття та реалізацію проекту постанови, використання можливостей та сильних сторін за умови нейтралізації загроз та слабких сторін, визначених у SWOT-аналізі щодо водопостачання та водовідведення в м. Маріуполь; врахування ймовірного впливу на довкілля, визначеного в Таблицях 7,8; виконання зобов'язань відповідно до нормативно-правових актів, вказаних в Розділі IV; вжиття заходів для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків, визначених в Розділі V.

За інерційного сценарію, що може мати місце у випадку неприйняття Кабінетом Міністрів України проекту постанови, ситуація зі станом довкілля в майбутньому матиме диференційований характер розвитку. Зокрема, в сфері водопостачання та водовідведення в м. Маріуполь можливе погіршення стану довкілля внаслідок загострення ситуації, розглянутої в Розділі III. Разом з цим, внаслідок нереалізації інфраструктурних проектів, визначених в проекті постанови, будуть відсутні ризики негативного впливу на довкілля.

Альтернатива у вигляді інерційного сценарію не є прийнятною, оскільки поглиблює ряд екологічних проблем, в першу чергу в м. Маріуполь, та залишає невирішеними ряд соціально-економічних питань, в першу чергу щодо модернізації залізничної інфраструктури та будівництва залізничної гілки, яка з'єднає ділянку залізничної лінії «Лантратівка–Кіндрашівська-Нова» із залізничною мережею України. Попри ризики негативного впливу на довкілля, економічна доцільність заходів є переважаючою.

V ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

Відповідно до статті 16 Конституції України, забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи - катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави. Також, згідно статті 50 Конституції України, кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Засади екологічної політики України визначено Законом України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», який передбачає інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку.

Відносини в галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною, регулюються Законом України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII «Про охорону навколишнього природного середовища».

Відповідно до п. 6 ст. 6 Закону України від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII «Про засади державної регіональної політики», одним з пріоритетів державної регіональної політики є створення ефективної системи охорони навколишнього природного середовища шляхом врахування екологічної складової у стратегіях регіонального розвитку, оцінювання, вирівнювання та зниження техногенно-екологічного навантаження на довкілля у регіонах.

Згідно з Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», має бути забезпечено дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Законом України від 1 липня 2015 р. № 562-VIII, та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. В Україні проведення СЕО регламентується Законом України від 20 березня 2018 р. № 2354-VIII «Про стратегічну екологічну оцінку».

Правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів встановлюються Законом України від 23 травня 2017 р. № 2059-VIII «Про оцінку впливу на довкілля».

Правові й організаційні основи та екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря визначено Законом України від 16 жовтня 1992 р. № 2707-ХІІ «Про охорону атмосферного повітря».

На підзаконному рівні відносини у сфері охорони атмосферного повітря регулюються:

- Постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 302 «Про затвердження Порядку проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян - підприємців, які отримали такі дозволи»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2001 р. № 1655 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 р. № 827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря»;
- Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 10 лютого 1995 р. № 7 «Про затвердження Інструкції про зміст та порядок складання звіту проведення інвентаризації викидів забруднюючих речовин на підприємстві»;
- Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 9 березня 2006 р. № 108 «Про затвердження Інструкції про загальні вимоги до оформлення документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів, для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців»;
- Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 червня 1996 р. № 173 «Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів»;
- Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 14.01.2020 р. № 52 «Про затвердження гігієнічних регламентів допустимого вмісту хімічних і біологічних речовин в атмосферному повітрі населених місць»;
- іншими підзаконними нормативно-правовими актами.

Відносини у сфері зміни клімату окремо впорядковуються законами України від 12 грудня 2019 р. № 376-ІХ «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» та від 12 грудня 2019 р. № 377-ІХ «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів».

На підзаконному рівні відносини у сфері зміни клімату регулюються:

- Постановою Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2006 р. № 468 «Про порядок координації заходів щодо виконання зобов'язань України за Рамковою конвенцією Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та Кіотським протоколом до зазначеної Конвенції»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2006 р. № 554 «Про затвердження Порядку функціонування національної системи оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом про речовини, що руйнують озоновий шар»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2008 р. № 221 «Про затвердження Порядку розгляду, схвалення і реалізації проєктів цільових

екологічних (зелених) інвестицій та пропозицій щодо здійснення заходів, пов'язаних з реалізацією таких проєктів і виконанням зобов'язань сторін Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату»;

- Постановою Кабінету Міністрів України від 28 травня 2008 р. № 504 «Про формування і ведення Національного електронного реєстру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів»;
- іншими підзаконними нормативно-правовими актами.

Основи поводження з водними ресурсами визначаються Водним кодексом України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР, Законом України від 10 січня 2002 р. № 2918-III «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» та іншими законодавчими актами, що були розроблені для забезпечення збереження, збалансованого й науково обґрунтованого використання та відновлення водних ресурсів, захисту водних ресурсів від забруднення, зараження й виснаження, запобігання та пом'якшення негативного впливу, покращення екологічного стану водних об'єктів і захисту прав водокористувачів.

На підзаконному рівні водні відносини регулюються:

- Постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 321 «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 758 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 11 вересня 1996 р. № 1100 «Про затвердження Порядку розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та перелік забруднюючих речовин, скидання яких у водні об'єкти нормується»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. № 2024 «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів»;
- Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 12 грудня 2018 р. № 341 «Про затвердження Порядку повторного використання очищених стічних вод та осаду за умови дотримання нормативів гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин»;
- Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 15 грудня 1994 р. № 116 «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами»;
- Наказом Міністерства охорони здоров'я від 12 травня 2010 р. № 400 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»;
- іншими підзаконними нормативно-правовими актами.

Відносини у сфері охорони та використання земель регулюються Земельним кодексом України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III, законами України від 19 червня 2003 р. № 962-IV «Про охорону земель», від 19 червня 2003 р. № 963-IV «Про державний контроль за використанням та охороною земель», від 6 жовтня 1998 р. № 161-XIV «Про оренду землі» та іншими законодавчими актами.

Основними підзаконними нормативно-правовими актами в цій сфері є:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 1993 р. № 661 «Про затвердження Положення про моніторинг земель»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 26 травня 2004 р. № 681 «Про затвердження Порядку здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування земель»;
- Наказ Міністерства аграрної політики України від 26 лютого 2004 р. № 51 «Про затвердження Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення»;
- Наказ Державного комітету України по земельних ресурсах від 06 жовтня 2003 р. № 245 «Про затвердження переліку особливо цінних груп ґрунтів»;
- інші нормативно-правові акти.

Правові засади використання та охорони надр встановлюються Кодексом України про надра від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР, Законом України від 12 липня 2001 р. № 2665-III «Про нафту і газ» та іншими законами України.

На підзаконному рівні відносини в сфері охорони та використання надр регулюються:

- Постановою Кабінету Міністрів України від 31 січня 1995 р. № 75 «Про затвердження Порядку державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 1993 р. № 150 «Про Державний фонд родовищ корисних копалин України»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 22 грудня 1994 р. № 865 «Про затвердження Положення про порядок проведення державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин»;
- іншими нормативно-правовими актами.

Відносини, що складаються у зв'язку зі збереженням біологічного та ландшафтного різноманіття, охороною та використанням територій і об'єктів природозаповідного фонду, впорядковуються законами України від 24 червня 2004 р. № 1864-IV «Про екологічну мережу України», від 16 червня 1992 р. № 2456-XII «Про природно-заповідний фонд України», від 9 квітня 1999 р. № 591-XIV «Про рослинний світ», від 13 грудня 2001 р. № 2894-III «Про тваринний світ», від 7 лютого 2002 р. № 3055-III «Про Червону книгу України» та іншими законами України.

Зокрема, у ст. 5 Закону України «Про рослинний світ» визначено, що під час розроблення проектів законодавчих актів, загальнодержавних, міждержавних, регіональних програм необхідно враховувати такі вимоги:

- збереження природної просторової, видової, популяційної та ценотичної різноманітності об'єктів рослинного світу;
- збереження умов місцезростання дикорослих рослин і природних рослинних угруповань;
- науково обґрунтоване, невиснажливе використання природних рослинних ресурсів;
- здійснення заходів щодо запобігання негативному впливу господарської діяльності на рослинний світ;
- охорони об'єктів рослинного світу від пожеж, захист від шкідників і хвороб;
- здійснення заходів щодо відтворення об'єктів рослинного світу;
- регулювання поширення та чисельності дикорослих рослин і використання їх запасів з урахуванням інтересів охорони здоров'я населення.

До основних підзаконних нормативно-правових актів у відповідній сфері належать:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 р. № 459 «Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1286 «Про затвердження Положення про Зелену книгу України»;
- Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 29 жовтня 2015 р. № 414 «Про затвердження Положення про наукову та науково-технічну діяльність природних і біосферних заповідників та національних природних парків»;
- Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 26 жовтня 2015 р. № 399 «Про затвердження Положення про екологічну освітньо-виховну роботу установ природно-заповідного фонду»;
- Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 16 грудня 2005 р. № 67 «Про затвердження Інструкції про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України»;
- інші нормативно-правові акти.

Охорона та використання лісових ресурсів регламентуються Лісовим кодексом України від 21 січня 1994 р. № 3852-ХІІ та низкою прийнятих на його виконання нормативно-правових актів:

- Постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. № 761 «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. № 724 «Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2007 р. № 303 «Про затвердження Правил відтворення лісів»;
- Наказом Державного комітету лісового господарства України від 23 грудня 2009 р. № 364 «Про затвердження Правил рубок головного користування»;
- іншими нормативно-правовими актами.

Відносини у сфері поводження з відходами регулюються законами України від 5 березня 1998 р. № 187/98-ВР «Про відходи», від 14 січня 2000 р. № 1393-ХІV «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції», від 5 травня 1999 р. № 619-ХІV «Про металобрухт», від 23 лютого 2006 р. № 3503-ІV «Про хімічні джерела струму», від 4 липня 2013 р. № 421-VII «Про утилізацію транспортних засобів» та іншими законодавчими актами.

На підзаконному рівні відносини у сфері поводження з відходами регулюються:

- Постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 1998 р. № 1216 «Про затвердження Порядку ведення реєстру місць видалення відходів»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 1998 р. № 1360 «Про затвердження Порядку ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2012 р. № 1221 «Деякі питання збирання, перевезення, зберігання, оброблення (перероблення), утилізації та/або знешкодження відпрацьованих мастил (олив)»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 1 листопада 1999 р. № 2034 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів»;

- Постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 1998 р. № 1217 «Про затвердження Порядку виявлення та обліку безхазяйних відходів»;
- Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 4 травня 2012 р. № 196 «Про затвердження Правил експлуатації об'єктів поводження з побутовими відходами»;
- іншими нормативно-правовими актами.

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Законом України від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ «Про інвестиційну діяльність» встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України. У разі порушення екологічних, санітарно-гігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності.

VI ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ

Запропоновані заходи ґрунтуються на впливах, оцінених у попередніх розділах Звіту про СЕО, та міжнародному досвіді діяльності в подібних умовах. Однак, такі заходи – це загальні рекомендації щодо усунення негативних наслідків, тоді як детальні заходи повинні розглядатися в кожному конкретному випадку під час розробки конкретних проєктів і в процесі надання екологічних дозволів.

Таблиця 9

Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків

СЕГМЕНТ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ	ЦІЛІ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ	ЗАПРОПОНОВАНІ ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ
Земельні ресурси	Уникати або мінімізувати негативний вплив на ґрунти	Обмежити трансформацію найбільш цінних сільськогосподарських угідь, або, якщо це неможливо, обмежити перепланування для втручань з боку транспортної інфраструктури.
Біорізноманіття та рекреаційні зони	Уникати несприятливого впливу на визначені міжнародними і національними нормами природоохоронні території. Уникати або мінімізувати негативний вплив на середовища існування, види тварин і ландшафт	Уникати фрагментації або знищення вразливих наземних і водних середовищ існування через розміщення житлових будинків, залізниць, залізничних колій, допоміжних споруд, доріг технічного обслуговування тощо. Там, де неможливо уникнути фрагментації вразливих середовищ існування, необхідно підвищити доступність перетинів для тварин (наприклад, мости, водопропускні тунелі і переправи) і забезпечити сполучні камери, щоб дозволити дрібним тваринам втікати від залізниці. Коли неможливо уникнути переходу залізниці через водні об'єкти, забезпечити збереження потоку води та доступ для риб, використовуючи мости з вільним прольотом, тунелі з відкритим дном або інші відповідні методи. Там, де неможливо уникнути вразливих середовищ існування шляхом зміни напрямку залізничних шляхів, слід розглянути будівництво мостів, для переходу через зони ризику (наприклад, водно-болотні угіддя). Також, варто уникати будівельних робіт під час сезону розмноження та інших чутливих сезонів або часу доби, особливо в місцях існування видів, які перебувають на межі зникнення.
Культурна спадщина та матеріальні активи	Мінімізувати негативний вплив на невідомі об'єкти	У разі археологічних знахідок необхідно призупиняти роботи та повідомляти компетентні органи, які вживатимуть подальші дії відповідно до своїх повноважень.

СЕГМЕНТ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ	ЦІЛІ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ	ЗАПРОПОНОВАНІ ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ
	культурної спадщини	
Акустичний вплив	Уникати або мінімізувати негативний вплив шуму від транспорту та комунальної інфраструктури на здоров'я та добробут людей	<p>Залізничний транспорт Упровадити заходи зі зменшення або запобігання шуму:</p> <ul style="list-style-type: none"> - використання сучасних неметалевих дискових гальм; - зменшити шорсткість робочих поверхонь за рахунок регулярного технічного обслуговування коліс і гусениць, а також для заміни традиційної сполученої колії на безперервно зварену рейку. <p>Впроваджувати встановлення засобів контролю шуму на його джерелі для покращення звукоізоляції та інші шумозаглушувальні функції (наприклад, корпуси двигуна та глушіння вихлопних газів для дизельних двигунів, а також захист коліс з кожухами).</p> <p>Залежно від розташування чутливих до шуму районів, при проектуванні, будівництві та експлуатації залізниць слід враховувати шум і вібрації (наприклад, шляхом вибору вирівнювання, переміщення сусідніх будівель та звукоізоляції, наприклад, шумових бар'єрів, уздовж залізниць або поруч з будівель).</p> <p>Забезпечити зниження рівня шуму під час проходження поїздів у населених пунктах, особливо вночі (розглянути можливість зниження швидкості руху поїздів у містах, встановлення шумового бар'єру тощо).</p> <p>Водопостачання та водовідведення При проектуванні та будівництві інфраструктури у сфері водопостачання та водовідведення необхідно враховувати акустичний вплив та максимально його мінімізувати.</p>
Відходи	Уникати або мінімізувати негативні наслідки утворення відходів	Варто уникати використання шпал, оброблених хромованим арсенатом міді. Утилізація шпал може включати дроблення для відновлення сталевих арматур та використання подрібненого матеріалу в дорожньому будівництві. Деревні шпали можуть бути подрібнені для повторного використання, спалювання або утилізації на полігонах. Засоби для захоронення відходів мають бути здатні обробляти відходи, які можуть мати властивості хімічного вилугування. Утилізація деревних шпал шляхом спалювання або переробки повинна враховувати пов'язані викиди в повітря та залишки від вторинних продуктів хімічних речовин.

Моніторинг наслідків для довкілля

Значущі наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, повинні відслідковуватися під час реалізації Програми, зокрема, з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення.

Результати моніторингу мають бути доступними для органів влади та громадськості. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» встановлює необхідність здійснення моніторингу наслідків виконання документу державного планування для довкілля.

Моніторинг може бути використаний для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дає можливість отримати інформацію про реалізацію Програми;
- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);
- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;
- перевірки того, що Програма виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО.

VI РЕЗЮМЕ

Метою Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 107 є реалізація до 2020 року комплексу завдань та заходів з відновлення та розбудова миру в східних регіонах України, що передбачає стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад для підвищення рівня життя населення та соціальної стійкості, стимулювання економічної активності.

Досягнення мети Програми передбачалося за трьома стратегічними напрямками:

- Відновлення критичної інфраструктури та соціальних послуг в основних сферах;
- Економічне відновлення;
- Соціальна стійкість, розбудова миру.

За період реалізації в 2017-2020 роках Програма показала себе як ефективний механізм досягнення поставлених цілей. Враховуючи пріоритетність державної політики щодо відновлення постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації регіонів та реінтеграції тимчасово окупованих територій, наявна потреба у продовженні терміну дії Програми на 2021-2023 роки та доповненні переліку її завдань та заходів.

Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України» розроблено Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України з метою продовження терміну реалізації Програми, та доповнення її завданнями та заходами, спрямованими на стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад, підвищення рівня життя населення, соціальної стійкості та економічної активності.

Продовження Програми передбачає:

- будівництво нових об'єктів на території Донецької та Луганської областей в сфері водопостачання та водовідведення, залізничної інфраструктури та інфраструктури зрошувальних систем;
- створення та модернізація сервісних зон на контрольних пунктах в'їзду-виїзду у Донецькій та Луганській областях, і тимчасових контрольних пунктах в'їзду на тимчасово окуповану територію України/виїзду з неї для автомобільного сполучення в Херсонській області;
- надання грошової допомоги або компенсації за зруйноване житло; придбання та будівництво нового житла; проведення заходів із психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації; здійснення виплат для надання професійної правової допомоги.

На виконання Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», та згідно Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджених наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296 (із змінами), було підготовлено Звіт про стратегічну екологічну оцінку проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України», в якому розглянуто поточний стан довкілля Донецької та Луганської областей, основні екологічні проблеми, що стосуються проекту Постанови, можливі негативні наслідки для довкілля від її реалізації та заходи щодо їх уникнення.

Здійснивши загальну оцінку стану навколишнього середовища цільового регіону можна стверджувати, що сучасний стан довкілля та динаміку розвитку екологічної ситуації на території Донецької та Луганської областей можна визначити як складний. Для регіону традиційно характерний високий рівень розвитку промисловості та сільськогосподарського освоєння території. Висока урбанізація, багатогалузева промисловість створюють ряд екологічних проблем, які впливають на якість життя населення і умови господарювання. За 200 років індустриальної історії принципово змінилися екологічні параметри навколишнього середовища – приземна атмосфера, поверхневі та підземні води, біосфера і надра.

Під час проведення СЕО опрацьовувалося кілька варіантів сценаріїв розвитку: оптимістичний та інерційний.

Оптимістичний сценарій розвитку екологічної ситуації передбачає прийняття та реалізацію проекту Постанови, використання можливостей та сильних сторін за умови нейтралізації загроз та слабких сторін, визначених у SWOT-аналізі щодо водопостачання та водовідведення в м. Маріуполь; врахування ймовірного впливу на довкілля, визначеного в Таблицях 7,8; виконання зобов'язань відповідно до нормативного-правових актів, вказаних в Розділі IV; вжиття заходів для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків, визначених в Розділі V.

За інерційного сценарію, що може мати місце у випадку неприйняття Кабінетом Міністрів України проекту постанови, ситуація зі станом довкілля в майбутньому матиме диференційований характер розвитку. Зокрема, в сфері водопостачання та водовідведення в м. Маріуполь можливе погіршення стану довкілля внаслідок загострення ситуації, розглянутої в Розділі III. Разом з цим, внаслідок нереалізації інфраструктурних проектів, визначених в проекті постанови, будуть відсутні ризики негативного впливу на довкілля.

Альтернатива у вигляді інерційного сценарію не є прийнятною, оскільки поглиблює ряд екологічних проблем в м. Маріуполь, та залишає невирішеними ряд соціально-економічних питань, в першу чергу щодо модернізації залізничної інфраструктури та будівництва залізничної гілки, яка з'єднає ділянку залізничної лінії «Лантратівка–Кіндрашівська-Нова» із залізничною мережею України. Попри ризики негативного впливу на довкілля, які розглянуті в Розділах III та IV, економічна доцільність заходів є переважаючою.

При виконанні підготовчих та будівельних робіт на проєктованих об'єктах, що будуть реалізовані в рамках реалізації проекту постанови, вплив на навколишнє середовище матиме короткочасний та локальний характер. Наприклад при роботі двигунів внутрішнього згорання будівельних машин та механізмів, при здійсненні зварювальних та земельних робіт, при фарбуванні металевих поверхонь будуть здійснюватися викиди в атмосферне повітря.

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що Звіт про СЕО було підготовлено з урахуванням ймовірних впливів на довкілля та стан здоров'я населення та прагненням запропонувати заходи з нівелювання негативних наслідків.